

מעמקים

מעובד מתוך שיעורי הרב יצחק שפירא
ראש ישיבת 'עוד יוסף חי'

בס"ד | פרשת וירא | תשפ"ה | גיליון 22

האם דורשים בדורנו
אהבה ויראה?

(אהבה ויראה מול
שפלות, עמוד 28)

האם כדאי לטייל כדי
להגיע לאהבת ה'?

(האמונה של אברהם
אבינו עמ' 4)

אהבת ה' במשנת
הרמב"ם עמ' 5)

כיצד התוקף של
סדום מוליד את
המשיח?

(תיקון האגו – של
סדום ועמורה, עמוד
2)

תיקון האגו – של סדום ועמורה

אחד מבעיותיו הגדולות של האדם היא שאלת האגואיזם, האם כל מה שהאדם עושה זה רק לצורך עצמו? בפרשת השבוע בנות לוט מלמדות אותנו שעמוק עמוק בתוך קליפת האגואיזם חבוי ניצוץ אלוקי!

דודר ושלמה. ואילו צעירה
עד רחבעם, דכתיב ושם אמו
נעמה העמונית.

קודם לכן הגמרא מספרת שלאחר מעשה פנחס משה רבנו רצה ללכת ולהילחם עם המואבים, אך הקב"ה לא הסכים לדעתו:

אמר לו הקב"ה לא
כשעלתה על דעתך עלתה
על דעתי שתי פרידות
טובות יש לי להוציא מהן
רות המואביה ונעמה
העמונית.

מדברי הגמרא אנו רואים שני דברים מפתיעים, דבר ראשון הגמרא מתייחסת למעשה בנות לוט כאל מצווה, דבר שני אנו רואים שיוצאים מעמון ומואב שתי אמהות של מלכות ישראל שבאופן פשוט מזרעם יצא מלך המשיח. כיצד עלינו להתייחס למעשה בנות לוט?

לרצות בקיום העולם

כעת נתבונן על הסיפור מנקודת מבטם של בנות לוט כאשר הן היו במערה. בנות לוט חשבו שהעולם כולו נחרב, לא נשאר בעולם איש מלבדם. בשלב זה הם היו צריכות לבחור בין היאוש המלווה את ההרס והחורבן לבין הרצון להמשיך את קיום העולם. במעשה שבנות לוט עשו הם מילאו שליחות חשובה, מבחינתם הם המשיכו את קיומו של העולם.

בפרשת השבוע פרשת וירא התורה מספרת לנו על סדום ועמורה שהיו רעים וחטאים לה' מאוד. תוך כדי הפיכת סדום ה' זוכר את אברהם, לוט ניצל יחד עם בנותיו וכך הם בורחים למערה בהרים. בנות לוט חושבות שהעולם כולו נחרב, לצורך קיום העולם בנות לוט משקות את אביהם יין ומחיות מאביהם זרע, כך נוצרו האומות עמון ומואב.

כאשר התורה מספרת לנו על סדום ועמורה, אנו מתייחסים לאנשים אלו כאל אנשים שבאמת ראוי להם שיישרפו. גם החיבור של לוט עם אנשים אלו נכתב באור שלילי וגם מעשיהם הרעים מזכים אותם בעונש שה' נתן להם... כאשר אנו מסתכלים על מעשה לוט ובנותיו, אנו מתייחסים למעשה זה כהמשך ישיר של מעשה סדום, לוט בא על בנותיו בגלל שהוא גר בשכנות לאנשי סדום הרעים והחטאים.

שתי פרידות טובות

אמנם מפשט הפסוקים נראה שמעשיהם של בנות לוט הוא המשך ישיר של סדום ועמורה, אך בדברי חז"ל אנו מוצאים גם התייחסות הפוכה לחלוטין:

אמר ר' חייא בר
אבא אמר ר' יהושע בן
קרחא לעולם יקדים אדם
לדבר מצוה, שבשביל לילה
אחת שקדמתה בכירה
לצעירה קדמתה ארבע
שורות לישראל, עובר ישו

אסור לו לעזור לזולתו. אנשי סדום רעים וחטאים לה' מאוד, הם טוענים שה' ברא עולם שאין בו טוב, הם כאילו הופכים את ה' לרע ח"ו, לכן כתוב עליהם רעים לה' מאוד.

מקום שמתנהל בצורה כזו שכל אחד דואג לעצמו ורק לעצמו, לא יכול להתקיים. ה' לא רוצה לקיים מקום הדוגל באידאולוגיה של אינטרס מוחלט. אך בתוך האינטרס הגמור הזה יש אמת נסתרת, נקודה אלוקית-משיחית שמכוסה בהרבה קליפות. אנשי סדום שואבים את הכח לדאוג לעצמם בצורה כה מוחלטת, דווקא מהרצון התקיף של ה' בקיום העולם. אם ה' רוצה בקיומי גם אני רוצה בו - ובכל הכוח. רצון זה נפל לקליפות והגיע לקיצוניות אותה ה' כבר לא רצה לסבול, אך את הכח שלהם לקחו אנשי סדום מהרצון של ה' בקיום האדם.

מתוך הרצון החזק הזה של אנשי סדום בקיומם, יוצאות בנות לוט הרוצות בקיום העולם. במעשה בנות לוט הבא לאחר החורבן והשבר, המזקק את הרצון לחיות זיקוק אחר זיקוק, מתגלה הרצון העז של ה' בקיום העולם.

שתי בנות לוט

במעשה זה אנו רואים שבנות לוט עושות זאת בצורה שונה אחת מהשנייה. הראשונה היא זו שיוזמת את המעשה, גם בשביל עצמה וגם בשביל אחותה; ואילו השנייה כביכול נגררת או מאשרת את מעשיה של הראשונה. הראשונה מבטאת את הדרחף העז שיש לאדם לקיום העולם, האחרונה נותנת אישור לדרחף, כאומרת שדרחף ההישרדות הוא דבר טוב.

כפי שנכתב, מבנות לוט נולד המשיח. המשיח בא לגלות לעולם כולו עד כמה הרצון לחיות נובע מרצון ה' בחיי האדם. בתפילת עמידה

כאשר אדם פוגש חורבן בצורה חזקה וישירה, פעמים רבות הוא משלים עם המוות ועם האובדן; במידה מסוימת הוא גם רוצה להצטרף אליו. פעמים רבות אנשים שחוו חוויה קשה של אובדן נכנסים לחרדות ודכאונות, עד שבמקרים קיצוניים ישנם כאלו ששמים קץ לחייהם. בתוך האובדן הגדול שהאדם חווה מתעוררת גם תנועה הפוכה, טבע אלוקי הגורם לאדם לרצות להמשיך ולקיים את העולם, להתרומם למרות כל הקושי ולהתחיל את החיים מחדש. כדי שהטבע של האדם יתרומם מעל כל הקשיים ויצליח להתחיל את חייו מחדש הוא צריך עזרה מלמעלה, סיוע אלוקי שיתן לו כח להמשיך. כאשר בנות לוט מחליטות להמשיך את שרשרת הדורות למרות החורבן שהם חוו, מתגלה אצלם הכח והרצון האלוקי בקיום העולם. בתוך הרצון של בנות לוט להמשיך את קיום האנושות - משתקף הרצון התקיף של ה' בקיום העולם.

גם לאחר השואה הרבה יהודים קמו ובנו, למרות כל מה שחוו כנגד כל הסיכויים כדי להמשיך את קיום העם היהודי. היה ליהודים דחף עצום של בניה של קהילות יהודיות וחיי תורה ומשפחה, על אף כל הקושי העצום של החורבן. בתוך רצונם העז של יהודים אלו מתגלה הקב"ה שרוצה בקיום העולם בכלל ובקיום העם היהודי בפרט.

גם היום במלחמה הקשה ישנם משפחות רבות שחרב עליהם עולמם, ודווקא מתוך הכאב והקושי אנו מאחלים להם שיוזכו לקום ולבנות מחדש הרצון של ה' בהם ובעולם.

סדום ועמורה – קליפת האגואיזם

כפי שנכתב בנות לוט גדלו בסדום בהשפעת האידאולוגיה האומרת שאדם לאדם זאב. אנשי סדום טוענים שאין דבר טוב בעולם הכל אגואיזם מוחלט, על האדם להודות באגואיזם ולכן

מהשני. בין לזוט לבנותיו לא התנהל קשר של חום ואהבה, כל המעשה היה מלא בהתמסרות מוחלטת לרצון בקיום העולם.

דווקא בנות לזוט, שגדלו במקום בו האנשים רוצים את עצמם בתקיפות גדולה כל כך, יכולות לשקף לנו את רצונו התקיף של ה' בקיומו, ממנו נובע רצונו לחיות. דרך רצונם התקיף של בנות לזוט מתגלה לנו הרצון התקיף של ה' בעולם, עד שיגיע משיח צדקנו שיגלה לעולם כולו עד כמה ה' רוצה בו.

אנו מתפללים 'רצה ה' בעמך ישראל', או בנוסח עדות המזרח 'תחפוץ בנו ותרצנו', אנו מבקשים מה' שייגלה את רצונו העז בנו. כאשר נרגיש שהרצון של ה' הוא זה שנותן לנו את הכח לחיות, נוכל להרגיש שרצון זה הוא טוב ונכון, ולא אינטרסנטי ואנוכי.

בנות לזוט הרו מאביהם כאשר היה לגמרי שיכור. בביאה זו לא הייתה כל מערכת יחסים זוגית, ואף לא הייתה שם מודעות של לזוט למעשה. בנות לזוט היו לגמרי ממוקדות במטרה של קיום העולם ואילו לזוט עצמו היה שיכור. במערכת יחסים זוגית מתוקנת, בני הזוג מקבלים חום ואהבה אחד

האמונה של אברהם אבינו

דיון על האמונה והחיפוש אחריה, בעקבות הנכתב בעלון מעמקים בשבוע שעבר.

[מהי המשמעות לכך אצלנו? האם ה' רוצה את התנועה של החיפוש של האדם? הרי לא סתם "הציץ עליו בעל הבירה", היה חיפוש לפני, ורק אז היה את התשובה] לכן אני אומר שהחיפוש הוא רק כלי כדי שאפשר יהיה לקבל את התשובה. הוא בנה כלי טוב כדי שאפשר יהיה לקבל את התשובה.

[גם אנחנו צריכים לבנות כלי?] אנחנו צריכים להיות גם הכלי וגם ה"הציץ עליו", על ידי התורה יש לנו את שניהם. [התורה נותנת לנו גם את הכלי?] כן. [הכלי לא אמור להיות משהו אנושי חופשי שלנו?] כן, ההשכלה והלימוד זה החלק האנושי. [לפני לימוד התורה, אנחנו מסתובבים בעולם, שואלים שאלות.] חבל להסתובב, אפשר ללמוד. [זה לא אותנטי!] זה אותנטי כי זה השכל שלך. [איפה זה בתורה?] השכל שלך זה הכלי, ומה שיש משהו אלוקי בתוך השכל הזה הוא מה שזה נגלה מלמעלה.

[בעלון מעמקים האחרון (לך-לך) היה כתוב על היחס בין אברהם אבינו לנח, שאצל נח האמונה בה' באה בתור פתרון לבעיה, ואצל אברהם היא הייתה פנימית. אבל לכאורה חז"ל מציירים את אברהם אבינו מבולבל, מסתכל על השמש והירח, ורק בסוף הוא מגיע למסקנה שיש מנהיג לבירה.]

הפוך, כאשר מתעסקים עם השמש והירח המשמעות היא שרוצים לפתור בעיות, וכאשר אברהם אבינו מגלה שיש מנהיג לבירה המשמעות היא שזה לא משהו שבא כדי לפתור בעיות.

[אבל זה משהו שמגיע מתוך המציאות]. לא, "הציץ עליו בעל הבירה" (בראשית רבה לט א), זה מגיע מלמעלה, לא ממנו. [אבל כן היה לזוט שלב של חיפוש לפני כן.] הברירור שהיה לפני הוא כדי שיהיה כלי לקבל את הגילוי מלמעלה.

צריך לראות את השקר, ומזה ניכר האמת] להגיד שאני קודם רוצה שקר – בסדר. אם אתה אומר שזה שקר מההתחלה – זה בסדר. [הביטור של אברהם אבינו היה שקר? כשהוא שאל לפני שה' הציץ עליו?] בהתחלה ברור, הוא חשב שזה השמש. [התנועה הנפשית שלו, התנועה הפנימית הייתה של אמת] נכון, התנועה הפנימית הייתה מאוד טובה. [אדם נולד לתוך מציאות שהכל כבר ידוע] אבל התנועה הפנימית היא לחפש את ה', ולא לחפש מציאות. זה שהאדם מחפש דברים מגושמים – זה לא טוב. [אבל אחרי שכבר מצאתי, צריך לשמור על המקום של החיפוש בצורה טהורה] התפילה היא לחפש את ה', "אנה ה'". איך כתוב? יש אנא (תהלים קיח, כה) ויש אנה (שם קטז, טז). מה זה "אנה ה'?" – זה איפה ה', איפה הוא? ...

[מה הכוונה שהכלי הוא גם התורה? הכלי צריך להיות משהו שאני לפני הכל. אם אני מגיע לתורה היא נותנת לי משהו, זה לא אני.] מה הכוונה שאתה לפני הכל? לפני שאתה יודע שיש בית, שיש חפצים? [כל פעם אני עושה לפני מה שאני יודע] הו, מצוין אז למה שלא תדע את התורה? למה לדעת דברים אחרים? למה לדעת דברים אחרים יותר טוב מאשר לדעת את התורה? [מרגיש לי שצריך הקדמה] תורה היא ההקדמה. כתוב שהתורה היא 'קדמונו של עולם' (רש"י שמואל א, כד יג). התורה היא קדומה להכל. למה ללכת למקום אחר? אני לא מבין מה הכוונה שאתה רוצה להסתכל בעולם בלי תורה. זה כמו שאתה רוצה לשמוע שקרים בלי... 'קודם כל אני ישמע שקרים, ואחר כך אני ישמע את האמת'... למה? [כדי שיהיה "דבר והיפוכו". אני

אהבת ה' במשנת הרמב"ם

בשנת תשפ"ב ניתנו כמה שיעורים במשנת הרמב"ם: יחסו לפילוסופיה, יחסו לכשפים, השגחה פרטית ועוד. בהזדמנות זו אנו מגישים לפניכם סיכום ערוך מהשיעור על אהבת ה'.^א

שהרמב"ם אומר שהאדם צריך להגיע לרמה כזאת של אהבה, הדבר הזה נראה לנו מאוד רחוק.

הדרך לאהבה – התבוננות בתורה

ובמצוות

איך אפשר להגיע לאהבה כזו? הרמב"ם כותב שם שצריך להתבונן ב"מצותיו ופעולותיו" ובהמשך מביא מהספרי "ולשון ספרי: לפי שנאמר ואהבת את הוי' אלהיך איני יודע כיצד אוהב את המקום תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר

מצוות אהבת ה' – אהבה בתענוגים

כתב הרמב"ם בספר המצוות (מ"ע ג) "שצונו לאהבו יתעלה, וזה שנתבונן ונשכיל מצוותיו ופעולותיו עד שנשיגהו ונתענג בהשגתו תכלית התענוג וזאת היא האהבה המחוייבת". האהבה שהרמב"ם מתאר כאן היא מה שנקרא בשיר השירים "אהבה בתענוגים", תענוג זה דבר שמרוב שהאדם נמשך אליו הוא נבלע בתוכו^ב, מאוד מפתיע

^א עיקר התוכן המבואר כאן נכתב בצורה מסודרת בספר "זה השער" (עמ' 319-315) שבימים אלו יוצא לאור בע"ה. כאן הדברים כתובים בסגנון של שיעור ולא הרי זה כהרי זה.

^ב לכן בלשון האר"י התענוג נקרא "עתיק", הוא נעתק לגמרי ממקומו, עד כדי כך שאם האדם רק חושב על כך שהוא מתענג במקום לזרום עם התענוג, הוא פשוט מפסיד את התענוג.

האדם יכול להגיע ל"אהבה בתענוגים" (או כלשונו במשנה תורה "אוהב ומשבת ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול..."). אכן, כשממשיכים בדברי הרמב"ם רואים שכשהרמב"ם אומר להתבונן "במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים" הוא בכלל לא מתכוון למציאות הגשמית. כשהרמב"ם מתחיל לבאר את ה"כללים הגדולים ממעשה רבון העולמים" הוא כותב כך "כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו נחלק לשלשה חלקים, מהן בראים שהן מחוברים מגולם וצורה והם הווים ונפסדים תמיד כמו גופות האדם והבהמה והצמחים והמתכות" כלומר בחלק הראשון שהוא בעצם כל הברואים הגשמיים שאנחנו מכירים יש הכי פחות חכמה, הם הווים ונפסדים, אח"כ ממשיך הרמב"ם לחלק השני ואומר "ומהן בראים שהן מחוברים מגולם וצורה אבל אינן משתנין מגוף לגוף ומצורה לצורה כמו הראשונים אלא צורתן קבועה לעולם בגולמם ואינן משתנין כמו אלו, והם הגלגלים והכוכבים שבהן, ואין גולמם כשאר גולמים ולא צורתם כשאר צורות", פה באמת כבר מתחיל להיות משהו מיוחד, וממשיך הרמב"ם לחלק השלישי "ומהן בראים צורה בלא גולם כלל והם המלאכים, שהמלאכים אינם גוף וגויה אלא צורות נפרדות זו מזו". ומכאן ועד סוף הפרק מאריך הרמב"ם לדבר רק על צורות אלו. כלומר כשהרמב"ם אומר להתבונן "במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים" הוא מתכוון שנשים לב שהמציאות הגשמית המורכבת מגולם וצורה שאנחנו רגילים לראות היא נפסדת תמיד ולא חשובה², וגם הגלגלים אף ש"אין

ולגדול", וכן בפרק ד' הלכה יב: "בזמן שאדם מתבונן בדברים האלו ומכיר כל הברואים ממלאך וגלגל ואדם כיצא בו ויראה חכמתו של הקדוש ברוך הוא בכל היצורים וכל הברואים, מוסיף אהבה למקום". כלומר שמתוך התבוננות בבריאה הגשמית האדם מגיע להלל את ה' על גבורותיו. אך זה אין עיקר ההתבוננות שהוא כותב עליה שהיא הדרך לאהבתו.

אנכי מצוך היום על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם". ללמוד בלי לקיים זה לא נקרא לימוד, אם אתה לומד ולא מקיים זה לא נקרא שיש לך שכל, כי שכל זה אומר שמה שאתה מבין זה המציאות. א"כ כשכתוב "והיו הדברים האלה על לבבך" הכוונה ללמוד ולקיים. לימוד התורה הוא מביא לקיום מצוות אהבת ה', וקיום המצוות הוא כמו כלי להשגת אהבת ה' (כמו שרואים בפסוק "והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את הוי' אלהיכם" שאם תשמרו את המצוות זה יגרום לכם לאהבת ה').

ההתבוננות במעשיו וברואיו

מה שבספר המצוות הרמב"ם כתב בקיצור, הוא האריך במשנה תורה, במשנה תורה הוא כותב כך (יסוה"ת ב'): "היאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבת ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי... ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את השם, כמו שאמרו חכמים בענין אהבה שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם".

כשקוראים את הרמב"ם ומסיימים כאן אפשר לחשוב שהוא אומר שצריך להסתכל על הטבע, ולא ברור א"כ כיצד זה מתאים למה שכתב בספר המצוות ואיך מתוך הסתכלות על הטבע

¹ אמנם בסוף פרק ג' אחר שהרמב"ם דיבר על המציאות הגשמית הוא כתב "וזה שאמר דוד הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות אש וברד שלג וקיטור, וביאור ענין הדברים הללוהו בני אדם מגבורותיו שראו באש ובברד ובשאר בראים שראו למטה מן הרקיע שגבורתם תמיד ניכרת לקטן

גולמם כשאר גלמים ולא צורתם כשאר צורות" בכל זאת גם הם לא הכי "נפלאים וגדולים", אלא העיקר כאן הוא המלאכים שהם "ברואים צורה בלא גולם כלל".

עיקר ההתבוננות – להכיר שיש צורה בלי חומר שיוצעת את ה'

כדי להבין כיצד על ידי התבוננות זאת מגיעים לאהבת ה' בתענוגים, נמשיך בדברי הרמב"ם שם בהסברו על מהות אותם הצורות: "וכל הצורות האלו חיים ומכירין את הבורא ויודעים אותו דעה גדולה עד למאד, כל צורה וצורה לפי מעלתה לא לפי גודלה, אפילו מעלה הראשונה אינה יכולה להשיג אמתת הבורא כמו שהוא אלא דעתה קצרה להשיג ולידע אבל משגת ויודעת יותר ממה שמשגת ויודעת צורה שלמטה ממנה, וכן כל מעלה ומעלה עד מעלה עשירית גם היא יודעת הבורא דעה שאין כח בני האדם המחוברים מגולם וצורה יכול להשיג ולידע כמותה, והכל אינו יודעין הבורא כמו שהוא יודע עצמו. כל הנמצאים חוץ מן הבורא מצורה הראשונה עד יתוש קטן שיהיה בטבור הארץ הכל מכח אמתתו נמצאו, ולפי שהוא יודע עצמו ומכיר גדולתו ותפארתו ואמתתו הוא יודע הכל ואין דבר נעלם ממנו. הקדוש ברוך הוא מכיר אמתו ויודע אותה כמו שהיא, ואינו יודע בדעה שהיא חוץ ממנו כמו שאנו יודעין, שאין אנו ודעתנו אחד אבל הבורא יתברך הוא ודעתו

וחייו אחד מכל צד ומכל פינה ובכל דרך ייחוד, שאלמלי היה חי בחיים ויודע בדעה חוץ ממנו היו שם אלוהות הרבה הוא וחייו ודעתו, ואין הדבר כן אלא אחד מכל צד ומכל פינה ובכל דרך ייחוד, נמצאת אתה אומר הוא היודע והוא הידוע והוא הדעה עצמה הכל אחד, ודבר זה אין כח בפה לאומרו ולא באוזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו... לפיכך אינו מכיר הברואים ויודעם מחמת הברואים כמו שאנו יודעין אותם אלא מחמת עצמו ידעם, לפיכך מפני שהוא יודע עצמו יודע הכל שהכל נסמך לו בהיותו".

כדי להבין מה הרמב"ם רוצה להגיד כאן קודם כל נשים לב שאת כל ההלכות האלה הרמב"ם מביא לא בשביל להסביר את ייחוד ה', אלא בשביל להסביר איך להגיע לאהבת ה'. ייחוד ה' מבחינתו זה משהו אחר. על ייחוד ה' ועל מציאות ה' הרמב"ם מדבר בפרק א', שם הוא באמת לא בא להגיד איך זה פועל על המציאות שלנו, אלא להיפך, הוא בא לומר שבצד שיש רק את ה', וזה שיש מציאות זה לא סותר שבאמת באמת יש רק את ה'.⁷ לכן בפרק א' לא שייך לדבר על אהבת ה', שהרי אם אין ממש מציאות אז אין מי שיאהב את ה'. אך בפרק ב' כשהרמב"ם כן מדבר על כך שצריך לאהוב את ה', לצורך כך הוא בא להאריך במדרגות בידיעת ה', אז הוא אומר להתבונן בכך שיש נברא שהוא קיים והוא כבר לא קשור כ"כ לקב"ה כי הוא הוה

מהם, לפיכך אין אמתתו אחד מהם. הוא שהנביא אומר וה' אלהים אמת, הוא לבדו האמת ואין לאחר אמת כאמתתו, והוא שהתורה אומרת אין עוד מלבדו, כלומר אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו".

⁷ כמו שמסופר שהרזו ינער בתור ילד שאל את אדה"ז איך אפשר להגיד "ואהבת...". אחר שאומרים "שמע ישראל" (שמועות טובות עמ' 74. הועתק ב"אהלי לויבאוויטש עמ' 84. ונרמז בצמח צדק ב"שורש מצוות התפלה").

⁷ ובזה יתורץ מה שהקשה המהר"ל (הקדמה שניה לספר גבורות ה'), וכמו שכתב אדה"ז בהגה"ה לפרק ב' שדברי הרמב"ם האלו הם רק על כלים דחב"ד דאצילות אך לא למעלה מזה (וכפי שהצ"צ בדרך מצוותיך בשרש מצוות התפלה פ"ל הסביר שבדבריו אלה בא ליישב את קושיית המהר"ל).

⁸ וכמו שכתוב שם (א, ג) "ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלבדו מצויים הוא לבדו יהיה מצוי, ולא יבטל הוא לבטולם, שכל הנמצאים צריכין לו והוא ברוך הוא אינו צריך להם ולא לאחד

ונפסד, ויש נברא שיותר קשור לקב"ה שהוא לא הוה ונפסד אך עדיין הוא מורכב מגולם וצורה, ויש נברא שהוא ממש קשור לקב"ה שהוא רק צורה, אם תופסים טוב שמדובר כאן בצורה שלא קשורה כלל לגוף מבינים שמדובר כאן במציאות שְׁפָל קיומה הוא רק מה שהיא יודעת את ה', להתבונן במציאות הזאת זה נקרא בלשון הרמב"ם להתבונן "במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים". הרמב"ם כאן רוצה שתצייר איך יש מציאות של חיים עליונים, אם תתבונן שיש מציאות כזאת שיוודעת שיש מציאות ה', שיוודעת שמציאותו מעצמו (אמנם היא לא יודעת את זה כמו שה' יודע, אבל היא כן יודעת את זה) אז ממילא יהיה לך תענוג ואהבת ה'.

כיצד ההתבוננות מביאה לידי אהבת ה' בתענוגים

עד כאן הסברנו פשט בדברי הרמב"ם, אך בכדי שנחוש טוב מה הרמב"ם רוצה כאן כדאי לשים לב כיצד הרמב"ם התייחס לידעת ה'. כשהרמב"ם בא להסביר מהו עולם הבא, הוא כותב כך (הל' תשובה פרק ח'): "הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא והיא החיים שאין מות עמהן והטובה שאין עמה רעה". לרמב"ם חשוב להגיד שחיי העולם הבא הם חיים בלי מוות משום, שכפי

שלהם זה רק מה שה' יודע אותם אין מה שיפריד ביניהם (בדברים גשמיים יש איזשהו הבדל בין העצמים משום שכל גוף מגיב לחברו, אם למשל אחד יפול על השני הוא ישבר, אך בצורות רוחניות זה לא שייך) תיאורטית היה אפשר לומר שה' יודע אותם בתור שתיים ובוה רק הם נפרדים אחד מהשני, אבל אז לא היה לזה שום משמעות במציאות והרמב"ם כן רצה לומר שהם שונים באופן מהותי.

¹ בהלכה ג' אצל הרמב"ם נפש ונשמה זה הפוך ממה שאנחנו רגילים לפי האר"י. הוא אומר שנשמה זה החיות שבגוף אבל הנפש זה ה. ככה זה גם בפשט הפסוקים כמו הרמב"ם. ואכמ"ל.

¹ כך גם רואים ממה שכותב בהלכות ה'ר' "ובמה יפרדו הצורות זו מזו והרי אינן גופין? לפי שאינן שוין במציאותן אלא כל אחד מהן למטה ממעלתו של חברו, והוא מצוי מכחו זה למעלה מזה והכל נמצאים מכחו של הקדוש ברוך הוא וטובו, וזהו שרמז שלמה בחכמתו ואמר כי גבוה מעל גבוה שומר. זה שאמרנו למטה ממעלתו של חברו אינה מעלת מקום, כמו אדם שיושב למעלה מחבירו, אלא כמו שאומרים בשני חכמים שאחד גדול מחבירו בחכמה שהוא למעלה ממעלתו של זה, וכמו שאומרים בעילה שהיא למעלה מן העולם" אמנם הרמב"ם כותב שהצורות האלו הם "חיים ומכירים את הבורא", ומשמע שיש להם חיים חוץ מעצם זה שה מכירים את ה'. אבל זה לא סותר, משום שכשהרמב"ם אומר שהם "חיים" הכוונה שה' יודע אותם, וכיוון שכל המציאות

האלו בטלים. הטובה הגדולה שתהיה בה הנפש בעולם הבא אין שום דרך בעולם הזה להשיגה ולידע אותה, שאין אנו יודעים בעולם הזה אלא טובת הגוף ולה אנו מתאוין אבל אותה הטובה גדולה עד מאד ואין לה ערך בטובות העולם הזה אלא דרך משל אבל בדרך האמת שנערוך טובת הנפש בעולם הבא בטובות הגוף בעולם הזה במאכל ובמשתה אינו כן, אלא אותה הטובה גדולה עד אין חקר ואין לה ערך ודמיון, הוא שאמר דוד מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'.

אם נסכם את מה שראינו עד כאן יוצא שהרמב"ם אומר שכדי להגיע לאהבת ה' צריך להתבונן שיש דבר כזה צורה בלי חומר, כלומר נפש שכל המציאות שלה זה רק מה שהיא יודעת שה' מהרה אותה, כשתשים לב שזה בעצם אתה רק בלי גוף (וכך באמת אתה תהיה בעולם הבא) אז תגיע לאהבת ה' בתענוגים. ונסביר:

הגוף נקרא "חמודו"¹, משום שהוא הדבר שהנפש הכי חומדת, הסיבה לכך היא משום שהאדם מרגיש שהגוף הוא מקור החיים שלו, ואין לו חיים בלעדיו. כך החוויה הפשוטה שלי שהמציאות היא זאת שגורמת שאני אהיה קיים. אם אני שם לב שהנפש שלי היא בעצם צורה בלי גוף אז אני יודע את אמיתת העניין שכל החיים שלי זה בעצם רק מה שה' יודע אותי, ואני תופס שידיעת ה' היא מקור החיים שלי אז אני נדבק וחומד את זה

ובלא יגיעה, וכן זה שאמרו עטרותיה בראשיהן כלומר דעת שידעו שבגללה זכו לחיי העולם הבא מצויה עמהן והיא העטרה שלהן, כענין שאמר שלמה בעטרה שעטרה לו אמו, והרי הוא אומר ושמתח עולם על ראשם ואין השמחה גוף כדי שתנוח על הראש כך עטרה שאמרו חכמים כאן היא הידיעה, ומהו זהו שאמרו נהנין מזיו שכינה שיודעים ומשיגין מאמתת הקדוש ברוך הוא מה שאינם יודעים והם בגוף האפל השפל". כפי שאמרנו הוא מסביר שבעולם הבא הנפש מצד עצמה היא צורה בלי גוף, כמלאכי השרת, שכפי שאמר ביסודי התורה כל מה שיש לצורה הזאת זה שהיא יודעת את ריבונה, והוא מוסיף כאן שחוק מזה שהם יהיו כאלה צורות יהיה להם גם איזה קישוט, הקישוט הזה זה בעצם כל ההשגה שהיה להם בעולם הזה (מפתיע שמסתכל עליה רק כמו איזה קישוט).

גם כאן בהלכות תשובה חשוב לרמב"ם לומר שהגוף ההוה והנפסד הוא לא העיקר, הוא כותב כך "שמא תקל בעיניך טובה זו ותדמה שאין שכר המצות והיות האדם שלם בדרכי האמת אלא להיותו אוכל ושותה מאכלות טובות ובוטל צורות נאות ולובש בגדי שש ורקמה ושוכן באהלי שן ומשתמש בכלי כסף וזהב ודברים הדומים לאלו כמו שמדמין אלו הערביים הטפשים האוילים השטופים בזמה, אבל החכמים ובעלי דעה ידעו שכל הדברים האלו דברי הבאי והבל הם ואין בהם תועלת ואינה טובה גדולה אצלנו בעולם הזה אלא מפני שאנו בעלי גוף וגויה וכל הדברים האלו צרכי הגוף הם ואין הנפש מתאוה להם ומחמדתם אלא מפני צורך הגוף, כדי שימצא חפצו ויעמוד על בוריו, ובזמן שאין שם גוף נמצאו כל הדברים

¹ ולכן כותב האדה"ז שהאדם תופס שהוא נולד מארבעת היסודות.

² בספר תהילים (לט, יב) "בְּתוֹכָהֶן עַל עֵזֶן יִסְרְף־אִישׁ וְתִמְסֶם כְּעֵשׂ חֲמוּדוֹ אֶף הֶקֶל כֵּל אֲדָם סֵלָה".

כמו שאדם חומד את הגוף שלו וזה נקרא אהבה בתענוגים⁸⁷.

ההתאמה בין דברי הרמב"ם בשה"מ לבין דבריו במשנה תורה

ומכאן נבוא להסביר כיצד כל זה מתאים גם לדברי הרמב"ם בספר המצוות, שהדרך להגיע לאהבת ה' היא על ידי התבוננות בתורה ובמצוות: הארכנו במקום אחר להראות שלפי הרמב"ם גדר מצוות תלמוד תורה היא לא הלימוד עצמו אלא עיקר המצוה היא ללמד את עצמו או את אחרים. משום שלימוד התורה כשלעצמו הוא לא מצוה אלא הוא השכר, כמו שרואים כאן ש"הטובה הצפונה לצדיקים" היא ידיעת התורה, אלא שבהיותנו "בגוף האפל השפל" אף שאנחנו לומדים תורה אין אנו יכולים להשיג את אמיתתה ורק בעולם הבא אפשר באמת להנות מזוה השכינה. וכן תכלית ימות המשיח היא ידיעת התורה, וכמו שכותב הרמב"ם שם בפרק ט' הלכה ב': "ומפני זה התאו כל ישראל, נביאייהם וחכמייהם, ימות המלך המשיח, כדי שינחו ממלכות הרשעה שאינה מנחת להן לעסוק בתורה ובמצוות כהוגן, וימצאו להם מרגוע, וירבו בחכמה, כדי שיזכו לחיי העולם הבא. לפי שבאותן הימים תרבה הדעת והחכמה והאמת". העולם הזה הוא פרוזודור, והמצוות הם כמו אמצעים של ההתנהלות בתוך העולם הזה, אבל ידיעת התורה היא הטורקלין עצמו, היא החיים עצמם. כל המצוות בעולם הזה הם הכנה לעולם הבא וכן מצוות תלמוד תורה היא הכנה לעולם הבא, לכן עיקרה היא ללמד, אך הלימוד עצמו זה כבר חיי העולם הבא בעצמם. אי"כ ההתבוננות

בתורה ובמצוות היא בעצם ידיעת ה' שהרמב"ם מתאר שתהיה בעולם הבא.

ההתאמה בין דברי הרמב"ם לבין דברי החינוך

עפ"י מה שנתבאר כאן אפשר להסביר את דברי ספר החינוך במצות אהבת ה' (מצוה תיח), שבהתחלה כותב ממש כלשון הרמב"ם בספר המצוות (כדרכו) ומרחיב עוד קצת ובסוף דבריו מוסיף משהו שלכאורה אין לו מקור בדברי הרמב"ם: "ועובר על זה וקובע מחשבותיו בעניינים הגשמיים ובהבלי העולם שלא לשם שמים רק להתענג בהם לבד, או להשיג כבוד העולם הזה הכואב להגדיל שמו, לא לכוונה להטיב לטובים ולחזק ידי ישרים, ביטל עשה זה ועונשו גדול". אמנם עפ"י דברינו נראה שהחינוך הבין שלחשוב על כל הדברים ההווים ונפסדים שהרמב"ם מדבר עליהם ביסודי התורה או בהלכות תשובה זה בעצם היפך ההתבוננות המביאה לידי אהבת ה'.

כיצד התבוננות זו גורמת ליראת ה'

עפ"י הסבר זה יובן מה שהרמב"ם כותב שאהבת ה' גורמת ליראת ה'⁸⁸. וז"ל שם בתחילת פרק ב' מיסוה"ת: "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי, וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים

⁸⁷ במ"א הארכנו להסביר מדוע אצל אדה"ז הסדר הוא תמיד הפוך, תמצית הדברים הוא שאדה"ז מדבר על אהבה ויראה אחרים, ואכמ"ל.

⁸⁸ הרמב"ם קורא לזה אהבה כשאני בעל גוף וחושב על זה, אך אם אני בלי גוף ודבוק בזה לגמרי (כמו בעולם הבא) הרמב"ם לא קורא לזה אהבה אלא ידיעה.

שקרה כאן שהוא אוהב את ה' (לזה הוא קורא "מחשב בדברים האלו עצמן") מיד הוא מגיע ליראה.

דעות...", כלומר כשהאדם שם לב מה קורה לו באהבה מיד הוא מגיע ליראה, כשהוא חושב על כל מה שאמרנו והוא תפוס בזה לגמרי אז הוא באהבה, אך כשהוא כבר לא תפוס בזה אלא רק חושב על מה

ספירות תיקונים לבושים וגופים

עיון באות א' במאמרו של אדמו"ר הזקן על מאמר "פתח אליהו" מתקוני הזוהר.

ההשתלשלות יש את מציאות ה' לבדו, ומהיכן אנו אומרים שיש גם עולם?

התשובה לזה, כפי שנראה, מתחלקת לפחות לשני חלקים. מצד אחד, **בריאת העולם** כשמה כן היא, מתחילה **בעולם הבריאה**. לפניו, עולם האצילות, הוא עצמו "אלוקות לברוא יש מאין כמו האיך סוף"¹⁰. שעל כן נאמר עליו "איהו וחיוהי חד בהון, איהו וגרמוהי חד בהון"¹¹, כלומר – גם האורות וגם הכלים בו הם אלוקות לגמרי¹².

מצד שני, עצם ההגדרה "עולם האצילות" מעידה שיש כאן כבר איזה שהוא ציור מוגדר, ושלכך בתהליך של בריאת העולם. ואכן, כאשר האריז"ל בא לתאר את סדר ההשתלשלות הוא איננו מתחיל מהבריאה אלא קודם לכן – ממדרגת אור אין סוף פשוט הממלא את כל החלל ואחריה מדרגת הצמצום, שממנו מתחיל כל סדר ההשתלשלות, ובתוכו גם עולם האצילות, שלאחריו העולמות התחתונים – בריאה, יצירה ועשיה.

בפיסקה הראשונה עוסק אדה"ז בשמות השונים שניתנו לעולם האצילות במאמר הזוהר – תיקונים וגופים. כדי לעקוב אחרי ההסבר בפיסקה הזו, וכדי להבין טוב יותר מה הוא מבקש להסביר, נפתח בהתבוננות קצרה שתוביל אותנו לנקודה העיקרית בהסברו של אדה"ז, ובעקבותיה תהיה הפסקה הרבה יותר מוסברת.

עולם האצילות כשלב ביניים

עולם האצילות, מעבר למה שהבנה שלו מאד רחוקה מאיתנו, יש לו גם מורכבות מיוחדת שצריך לשים אליה לב כאשר באים להתבונן בו. כדי להמחיש את המורכבות הזו ננסה לשאול שאלה, שהיא מצד עצמה קצת מוזרה, אבל תעזור לנו להתבונן:

ניקה את כל "סדר ההשתלשלות", מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין – כלומר, מהרגע שבו יש רק ה', עד המציאות הקיימת היום, שיש עולם, ונשאל: איפה בדיוק נמצאת הנקודה שבה מתחיל העולם להיות? כלומר, עד איפה בסדר

¹⁰ וראה בלוח "היום יום" לי"א תשרי, שגם "אליו ולא למידותיו" אפשר לומר על האורות המתלבשים בעולם האצילות. ראה שם את ההסברים השונים ביחס לזה.

¹¹ לשון אדה"ז באיגרת הקודש כ בספר התניא
¹² תקו"ז ג,א.

לגבי לבושין דמכסיין עליהון,
ואתקריאו בתקונא דא, חסד דרועא
ימינא, גבורה דרועא שמאלא...

ובתרגום:

*אתה (ה') הוא שהוצאת עשרה תיקונים
(=תכשיטים), וקראנו להם עשר ספירות, להנהיג
בהם עולמות סתומים שלא התגלו ועולמות
שהתגלו, ובהם אתה מתכסה מבני אדם...*

*התקנת להם לבושים... וכמה גופים
התקנת להם, שנקראים גוף לגבי הלבושים המכסים
עליהם, ונקראו (הגופים) בתיקון הזה: חסד זרוע
ימין, גבורה זרוע שמאל וכו'.*

הסדר בו מתואר עולם האצילות כאן הוא
תמוה. בהתחלה מתוארות עשר הספירות שה'
הוציא, שהן תכשיטים; אחרי כן מתוארים
הלבושים – שהם (כפי שיתבאר בהמשך) העולמות
התחתונים, בריאה יצירה עשיה; ואחרי כן שוב
חוזרים לספירות, והפעם הן נקראות בשם אחר –
גופים. יתרה מזו: הספירות אינן נקראות גופים
סתם, אלא מודגש שהן נקראות גופים רק "לגבי
הלבושים המכסים עליהם". כלומר, מצד עצמם הם
אינם גופים, אבל מצד הלבושים – כן.

לפי מה שביארנו, מובן השינוי בסדר
ומובן גם מדוע הספירות נקראות גופים רק לגבי
הלבושים. כאשר אנו מסתכלים על עולם האצילות
"מלמעלה", כלומר מה היחס בין מה שמעליו, אור
אין סוף או ה' עצמו, לבינו – הספירות מהוות
תוספת, תכשיט, שבו ה' מתקשט. ובתור תכשיט, הן
חיצוניות לו ולא חלק ממנו. אבל לגבי העולמות
התחתונים בריאה יצירה ועשיה, שהם עצמם
נפרדים לגמרי מה', הרי שעולם האצילות והספירות
המהוות אותו נראים חלק מה' ממש, כמו גוף של ה'
כביכול, כלומר התלבשות שלו במציאות – אבל

אם כן כשאנו באים להתבונן בעולם
האצילות ולתאר אותו, מצד אחד נתאר אותו
כאלוקות לגמרי, כמו האין סוף, ומצד שני נתאר
אותו כעולם וכשלב בדרך לבריאת העולם שלנו.
איך אפשר לתאר את שני הצדדים יחד?

הפתרון – להסתכל בשני כיוונים מנוגדים

התשובה היא שבאמת אי אפשר לתאר
אותם במשל אחד. בגלל הקונפליקט שתיארנו, כל
ניסיון לתאר את עולם האצילות מצד זה או אחר
ילקח בחוסר דיוק, אם אכן ננסה לתאר אותו בתיאור
יחיד. הפתרון נמצא בעזרת פיצול של התיאור של
עולם האצילות לשני חלקים: תיאור אחד מלמעלה,
כאשר מתחילים לתאר את סדר ההשתלשלות מה'
אל העולם; ותיאור שני מלמטה – כאשר מתחילים
לעלות מהעולם אל ה'. מכל צד יתפס עולם
האצילות בדרך שונה. כאשר נתחיל מלמטה, עולם
האצילות הוא כבר ה' בעצמו לכל דבר, כולל להיות
בורא כמו האין סוף. וכאשר נתחיל מלמעלה, הרי
שעולם האצילות הוא כבר תוספת על העיקר, והוא
כמו לבוש או תכשיט לעצם האור אין סוף השורה
בו.

סדר הפוך במאמר הזה

הביאור הזה מיישב לנו תמיהה שתעלה
כאשר נקרא את תחילת המאמר שלנו בזוהר. וכך
הוא אומר:

אנת הוא דאפקת עשר
תקונין, וקרינן לון עשר ספירן,
לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא
אתגליין, ועלמין דאתגליין, ובהון
אתכסיאת מבני נשא...

לבושיין תקינת לון... וכמה
גופין תקינת לון, דאתקריאו גופא

ממש חלק ממנו ולא משהו נפרד, כמו גוף האדם לגבי הנפש (ועל כך ירחיב אדה"ז במאמר עצמו, כדלקמן).¹⁰

הנפש היא עצם פשוט, השכל והמידות הם לבושים

כעת נוכל להבין טוב יותר את ביאורו של אדה"ז בפסיקה הראשונה של המאמר. וכך הוא פותח:

להבין ענין זה למה נקראו י' ספירות בשם תיקונים, צריך להקדים ביאור ענין מהות הנפש. כי הנה הנפש מצד עצמה היא אור פשוט בלי התחלקות שכל ומידות, והשכל והמידות שלה הן בחינת לבושים לנפש, שהנפש יש לה שכל ומידות אבל אינן מהות ועצמות הנפש.

הנפש משמשת כאן משל לה' עצמו, והשכל והמידות הם התיקונים, כמו שמפורש לגביהם בזוהר".

הנפש עצמה, אומר אדה"ז, היא עצם פשוט בלי שום התחלקות – ובזה היא משל לאור אין סוף, או לה' עצמו. ואילו ההצטיירות שלה

כשהיא מחולקת לשכל ומידות היא חיצונית לה, וכמו לבושים שהיא לובשת.

תורה אור לעומת ספר התניא

התיאור שהבאנו מתאים להסתכלות הראשונה שהסברנו קודם, שכך ה' מסתכל על התיקונים, כעל לבושים. אבל לפי ההסתכלות השניה זה הפוך – שהתיקונים הם עצם הנפש. את ההסתכלות הזו אנו מכירים מפתחת ספר התניא (פרק ג' וד'), שם מוסבר שהשכל והמידות הם עצם הנפש ואילו הלבושים הם המחשבה, הדיבור והמעשה.

את ההסתכלות הזו מביא אדה"ז כאן מיד (בתוך סוגריים). היא מובאת בתור קושיא על מה שכתב קודם לכן, עם תירוץ בצידה:

(ומה שכתוב בתניא שהנפש עצמה מתחלקת לשכל ומדות שהם נקראים עצמיות הנפש, אין זה אלא לבני מהדר"מ [=מחשבה, דיבור ומעשה] שבה, שהן לבושים נפרדין ממש ממהות הנפש, שהן [=המהדר"מ] בחינת בי"ע [=בריאה, יצירה, עשיה] שעל זה אמר לבושים תקינת לון כו', דאינון בי"ע. אבל השכל והמידות עם היות שהן בחינת לבושים אינן

איהו כנשמאת לגופא, דאיהי חיים לגופא", שמלמעלה זה נראה כמו נשמה שמלביש אותה הגוף, אך מלמטה זה נראה כאילו יש רק גוף ויש לגוף זה חיות. ותן לחכם ויחכם עוד.

"ההשוואה בין ה' לנפש לא כתובה במפורש, אבל היא מובנת מעצם המשל שמובא בזוהר – אם יש את ה' עצמו, והוא מוציא תכשיטים, הרי שה' נמשל למי שמתקשט כלומר הנפש.

¹⁰ את העניין הזה, שב"פתח אליהו" מבואר הסדר גם מלמעלה למטה וגם מלמטה למעלה, ניתן לראות בכמה מקומות לאורך המאמר (בתקוני זוהר). נציין כמה דוגמאות בקצרה: א. מה שכתוב ששם מ"ה "איהו שקיו דאילנא דרועו וענפוי, כמיא דאשקי לאילנא ואתרבי בההוא שקיו". שמלמעלה זה נראה כמו "שקיו דאילנא" משמע השיקוי של האילן כלומר הלחלוחית שבתוך האילן שהיא בעצם מחיה ומהווה את האילן מבפנים, ומלמטה זה מתפרש כמו "מיא דאשקי לאילנא" משמע מיים חיצוניים שמשקים את האילן אך האילן הוא מציאות לעצמו. ב. "ההוא נביעו

לבושין נפרדין ממש אלא כמו
בחנית כלים ראצילות דאיהו
וגרמוהי חר כו' ולכן נקראין בשם
עצמיות ולא עצמיות ממש)

אמנם לא לבושים ממש, אלא מתאחדים עם הנפש
– ואת זה יבאר אדה"ז כעת.

תיקונים לעומת לבושים

נשים לב לנקודה חשובה – במאמר הזוהר
מכונות הספירות בשם תיקונים, ואילו השם
לבושים ניתן רק לעולמות התחתונים יותר. אדה"ז
לעומת זאת מונה את הספירות עצמן בשם לבושים.

אמנם, מיד לאחר מכן – בתוך הסוגרים
שראינו – הוא מחלק ביניהם ואומר שהעולמות
התחתונים הם לבושים ממש, ואילו הספירות עצמן
הן אינן לבושים ממש אלא נקראים בשם עצמיות,
למרות שהם לא עצמיות ממש".

לכן בווהר הספירות נקראות דווקא
תיקונים או תכשיטים, ולא לבושים. ובלשון
המאמר:

אלא שהן נקראין בשם
תיקונין שהנפש מתתקנת
ומתלבשת בהן. וכמו שתרגם
אונקלוס על פסוק 'לא ילבש גבר
שמלת אשה' – לא יתקן גבר
בתיקוני אהתא. וענין תקון הוא
מלשון תכשיט שמתקטט בו
ומתפעל ממנו והרי מתאחד עם
תכשיט זה כאלו הוא מגופו ממש".

בשונה מבגד, שהוא עניין טכני, הרי
התכשיט נלבש מתוך רצון לבטא את האדם בצורה
המיוחדת לו. מצד אחד התכשיט הוא רשות ולא

קודם כל נשים לב שכאן יש השלמה של
המשל שלנו, כך שיקביל לכל המדרגות מתחילת
ההשתלשלות ועד סופה: אור אין סוף מקביל לנפש
עצמה, כפי שהיא לפני התחלקות. עולם האצילות
מקביל לנפש כפי שהיא מצטיירת עם שכל ומידות.
עולמות בריאה, יצירה ועשיה מקבילים ללבושי
הנפש – מחשבה, דיבור ומעשה.

לכן, לכאורה יש כאן סתירה בין מה
שכתוב בתניא למה שנאמר קודם לכן במאמר. בעוד
בתניא מבואר שהשכל והמידות הם עצם הנפש, ורק
מחשבה דיבור ומעשה הם לבושי הנפש, כאן
במאמר כינה אדה"ז גם את השכל והמידות בשם
לבושים!

על זה מתרץ אדה"ז שמה שנכתב בתניא,
שהשכל והמידות הן עצמיות הנפש, זה רק לגבי
הלבושים ממש – מחשבה דיבור ומעשה, אבל
ביחס לנפש עצמה השכל והמידות הם לבושים.
אלא שהם לא לבושים חיצוניים לגמרי, אלא
מתאחדים עם הנפש. כפי שהסברנו קודם, לא ניתן
להכיל את שתי ההסתכלויות האלו בתיאור אחד.
ולכן בתניא כאשר העיקר הוא היחס בין הנפש
ללבושים, השכל והמידות נקראים עצמות הנפש.
ואילו כאן במאמר כאשר מסבירים את היחס בין
הנפש עצמה לשכל ולמידות, הם נקראים לבושים.

¹⁷ המקור בפתח אליהו למה שכתוב כאן
במאמר, שהתכשיט מתאחד איתו כאילו הוא גופו
ממש, הוא במשפט שכתוב: "וכל מאן דאפריש אחד
מאילין מחבירה מתחשב ליה כאילו אפריש כך" –
ההתאחדות עם הספירות כל כך שלימה, שהם כמו
גופו ממש.

¹⁸ נראה שאדה"ז ביקש להדגיש את הפער בין
הספירות לבין אור אין סוף, או במשל – בין עצם
הנפש לכוחות הנפש, ולכן היה לו חשוב לומר קודם
שהספירות הן לבוש, ורק אחרי כן להסביר שהן לבוש
מסוג מיוחד, המתאחד עם הלוש, ולכן נקראו
תכשיטים.

חובה, בניגוד לבגד שלובשים כי צריך ללבוש משהו, אבל דווקא בגלל זה הוא מבטא משהו יותר פנימי לאדם ולכן יכול להפוך ממש חלק ממנו, בניגוד לבגד שתמיד ישאר חיצוני.

משל הנפש והגוף

איפה אנחנו יכולים לראות דוגמא לכך, שמהו חיצוני כמו תכשיט הופך להיות חלק ממש מן האדם? הדוגמא שמביא לכך אדה"ז היא היחס בין הנפש לבין הגוף:

וכמו הנפש עם הגוף. שעם היות שהגוף הוא לבוש לנפש, מכל מקום הרי הנפש מתפעלת ממקרי הגוף. שכשהגוף נוקף אצבעו – מרגשת הנפש, וכן מה שעולה ברצון הנפש לפעול איזה פעולה באברים – האברים נשמעים לרצון זה תיכף ומיד כשעולה ברצונו לעשות הפעולה, הרגל להלוך בו כו', בלי שום קדימת התפשטות והמשכת המחשבה מהמוח ברגל. שאם כן, היה איזה שיהיו זמן מה, והרי אינו שוהה אפילו רגע אלא מיד שעולה ברצונו כו'. אך אין זה אלא מפני שהגוף מתאחד עם הנפש והנפש פועלת בו כרצונה, כאילו היה עצמותה ומהותה ממש. ואף שהגוף הוא לבוש הנפש מ"מ הוא מתאחד עם הנפש.

מצד אחד הגוף הוא לבוש לנפש. הרי היא רוחנית והוא גשמי, ואי אפשר לומר שהם אותו

אחד, ההיפך – הם שונים בתכלית אחד מהשני. ובכל זאת, יש ביניהם קשר אחדותי, לשני הצדדים: גם הנפש מתפעלת ממקרי הגוף, כשקורה משהו לגוף הנפש מרגישה זאת מיד; וגם הגוף מקשיב לנפש, וכשהנפש רק רוצה לעשות משהו – הגוף מיד נשמע לה, בלי שום שיהוי.

ההיענות ההדרית המיידית הזו מעידה שרמת הקשר בין הנפש לגוף היא קשר של אחדות, הם אותו אחד. אחרת היה צריך להיות שיהוי במעבר בין האחד לשני. העדר השהות מעיד שהם שניהם מתנהגים כמו אחד גמור. וזה למרות שכאמור, הנפש והגוף הם שני דברים שונים לחלוטין, השייכים למימדים שונים לחלוטין – מימד רוחני ומימד גשמי.

נמשל – הנפש והמידות

הקשר הזה בין הגוף לנפש משמש לנו משל לקשר בין עצם הנפש לבין הכוחות שלה, השכל והמידות, שהם תיקונים ולבושים – ובכל זאת הם מתאחדים עם הנפש:

וכמו כן יובן על דרך זה ענין השכל והמידות של הנפש, שהן גם כן רק בחינת תקונין ולבושין שהנפש מתתקנת ומתלבשת בהן, והן כלי הנפש שבהן ועל ידן פועלת הנפש כגרון ביד החוצב בו: לאהוב במדת האהבה, ולהשכיל בחכמה כו'. שכל זה וכיוצא בזה הם רק פעולת הנפש והתפשטותה, אבל הנפש מצד עצמה היא למעלה מכל הבחינות הללו... וגם השכל והמידות אינן רק הארות הנפש וכחותיה המתפשטות בגוף ואינן עצמיות הנפש ומהותה. אלא שהנפש פועלת

- תכשיטי אשה (בשונה ממה שתרגם שם לגבי "כלי כבר").

² כך זה אצל הגבר, בעוד שאצל האשה גם הבגד הוא תכשיט, ולכן תרגם אונקלוס 'שמלת אשה'

ומתפשטת בכחות והארות הללו ומכל מקום אינן לבושים נפרדים ממש כמו מחשבה, דיבור ומעשה שהן הארות וכחות המלבישים ממש את הנפש (כמו לבוש המכסה כו'). אבל השכל והמדות הן הארות מעצמות הנפש, ואינן לבושים ממש אלא תקונין שעצמותה מתקנת ומתנאה בהן כמו תקון התכשיט שהוא המיפה את האדם שמתקשט בו ומתנאה:

כמו שהסברנו קודם, הנפש עצמה היא עצם פשוט, והשכל והמידות שלה הן לבושים שהיא מתלבשת בהם, או כלים שהנפש פועלת בהם את פעולותיה – לאהוב ולהשכיל וכדומה. אבל כמו הנפש והגוף, שלמרות שהגוף הוא לבוש לנפש ושונה ממנה מהותית בכל זאת הוא מתאחד איתה, גם כוחות הנפש מתאחדים איתה ממש כמו הגוף והנפש. זאת בניגוד למחשבה, דיבור ומעשה שהם לבושים, שתמיד יהיו בגדר לבוש נפרד, "כמו לבוש המכסה".

הנפש אינה מתפעלת

המשל כאן הוא משל למשל²⁰: בדרגה הגבוהה ביותר יש את ה' והספירות. כדי להבין אותם השתמשנו במשל מהנפש, כוחות הנפש ולבושי הנפש. כדי להבין טוב יותר את היחס במשל בין הנפש לכוחות הנפש, הבאנו משל נוסף של הנפש והגוף. אבל במשל הזה אין הכוונה לנפש עצמה, אלא לכוחות הנפש. כלומר, היחס בין כוחות הנפש לגוף יהווה משל ליחס בין הנפש לכוחות הנפש. לכן מדייק אדה"ז יותר, ואומר²²:

אבל הנפש מצד עצמה

היא למעלה מכל הבחינות הללו.

²⁰ בדרך לימוד זו של אדה"ז את כתבי הקלה הארכנו בחוברת האר"י החי.

שהרי השכל והמדות הם מקבלים שינויים כי במדות יש קמנות וגדלות שהקמן אוהב דברים קמנים כו'. והשכל כל זמן שמזקינים כו'. ולא שייך כל זה בעצמות הנפש ומהותה, שהיא אינה בעלת שינויים כלל, ואינה מקבלת שינויים ממקרי הגוף, שאינה מתלבשת בעצמותה בגוף. אלא הארותיה וכחותיה שהן המתפשטות בגוף ומתלבשות בו, הן מקבלים שינויים מצד הגוף המקבל, בקטן כד ובזקן כד כו'.

ההתאחדות שתוארו בין הנפש לגוף איננה מתייחסת לנפש עצמה, אלא לכוחות הנפש. הנפש עצמה היא למעלה מכל הבחינות האלו, כי היא לא מתפעלת ממקרי הגוף, ולא משתנה בהתאם להתפתחות הגוף. זאת בניגוד לכוחות הנפש שכן מתפתחים או מתנוונים בהתאם למה שקורה בגוף, למשל ככל שגדלים או ככל שמזקינים.

היחס לנפש עצמה מקביל למה שאומר הזוהר כאן במאמר על היחס בין ה' לבין הספירות: "ואנת הוא דאנהיג לון, ולית מאן דאנהיג לך" – אתה ה' מנהיג את הספירות, אבל אין מי שינהיג אותך. גם במשל, ההתאחדות של הגוף עם הנפש היא עם הארות והכוחות שלה. אבל היא מצד עצמה, למרות שהיא מתאחדת עם כוחותיה, זה לא באופן שהם משפיעים עליה כי היא, עצם הנפש, מעל לכל השינויים.

סיכום

לסיכום הפסקה הראשונה, ראינו שכאשר מסבירים את עולם האצילות חייבים להסביר אותו

²² במאמר, הדיוק הזה נמצא באמצע הקטע שהבאנו קודם. כאן העדפנו להפריד אותו, כדי להקל על הקריאה הרצופה.

במשל למשל, כוחות הנפש הם משל לנפש, והגוף הוא משל לכוחות הנפש. הגוף מתאחד עם כוחות הנפש, כמו שהנפש עצמה מתאחדת עם כוחותיה. אמנם כאן ראינו שיש גם הבדל בין המשל לנמשל, כיוון שהנפש עצמה לא מתפעלת מכוחותיה והיא עצם פשוט שהוא למעלה משינוי, בעוד כוחות הנפש כן מתפעלים ממקרי הגוף.

משני כיוונים מנוגדים – פעם אחת מלמעלה, ואז הוא מופיע כלבוש או תכשיט למה שמעליו, ופעם אחת מלמטה, ואז הוא מופיע כגוף לגבי מה שמעליו.

ראינו גם שהנפש משמשת משל לסדר ההשתלשלות, כאשר יש לנו שני משלים – משל, ומשל למשל.

במשל המרכזי, הנפש היא משל לה' עצמו, כוחות הנפש הם משל לעולם האצילות, ומחשבה, דיבור ומעשה הם משל לעולמות בי"ע.

סיכום המשלים:

מערכת יחסים אחת – תכשיטים:

משל ג'	משל ב'	משל א'	נמשל
גוף	(כוחות) הנפש	הנפש	ה'
תכשיטים	הגוף	כוחות הנפש	הספירות (עולם האצילות)

מערכת יחסים שניה – לבושים:

משל ב'	משל א'	נמשל
גוף	(כוחות) הנפש	אצילות
לבושים	מחשבה, דיבור ומעשה	בי"ע

הצמצום והפרסא

התבוננות במשלים שהובאו במאמר 'פתח אליהו' בתורה אור פרשת וירא (יג, ג - יד, ד)

ככדי להסביר את שני המושגים הללו אדה"ז ממקם אותם ביחס לשאר סדר ההשתלשלות. לפני עולם האצילות יש את הצמצום ואחרי עולם האצילות יש פרסא. כדי להסביר את הצמצום אדה"ז מסביר מה זה אור ומה זה מאור, מפני שצמצום הוא שהאור נכלל במאור; וכדי להסביר את הפרסא צריך להסביר מה היא יוצרת, כלומר מה קורה אחריה, בעולמות בי"ע.

פתיחה

בתוך המאמר המבאר את הקדמת ספר תיקוני הזוהר, "פתח אליהו", שמדברת על עולם האצילות, מסביר אדמו"ר הזקן בשתי פסקאות (הנמצאות בדף יד עמ' ב-ג) את עניין הצמצום והפרסא.

א"כ יוצא שאדה"ז מסביר כאן ששה מושגים: 1. המאור; 2. האור (אור-אין-סוף); 3. הצמצום; 4. עולם האצילות²²; 5. הפרסא; 6. עולמות ביי"ע.

בכדי להבין טוב מושגים אלו מביא אדמוה"ז כמה משלים, במאמר זה ננסה לעשות סדר בין המשלים, ננסה להבין מה מוסיף כל משל ומה היחס ביניהם.

המשלים

ראשית נראה איזה משלים מביא אדמו"ר הזקן בפסקאות הללו. בפסקה הראשונה מובאים המשלים הבאים:

והנה הצמצום היה באור א"ם דהיינו שהאור נכלל במאור... וכמשל הנפש שבבואה לגוף נראה גילוי החיות שבה שמחיה את הגוף; אבל קודם בואה לגוף, אע"פ שיש בה כח החיות להחיות את הגוף בהתלבשותה בו, מ"מ הרי החיות הוא בכח ולא בפועל כל זמן שלא נתלבשה עדיין בגוף להחיותו ולהוציא גילוי החיות מכח אל הפועל ומהעלם אל הגילוי.

וכן איש חכם, שכשהחכמה שלו היא בבחינת התפשטות לזולתו

או אפילו לעצמו, דהיינו בשעה שעוסק בה – אזי היא בבחינת גילוי שנראית ונגלית חכמתו לזולתו או לעצמו; אבל בעידנא דלא עסיק הרי חכמתו רק בכח הנפש, דהיינו שיש בכחו להשכיל אם יעסוק בהשכלה אבל לא באה לידי גילוי מכח אל הפועל.

וכן כח הראיה שבעין, שאף שאם יסתום העין יש לו כח הראיה בשלימות – מ"מ לא בא לידי גילוי להיות העין רואה ממש עד שיפקח עיניו; וכן כח ההילוך שברגל וכיוצא בזה בשאר החושים שבכל האברים בו.

אדמו"ר הזקן משתמש כאן לכאורה בשלושה משלים שונים כדי להסביר את הצמצום: א. הנפש המתלבשת בגוף; ב. החכם העוסק או לא עוסק בחכמתו; ג. כח הראיה שבעין (וכיוצ"ב בשאר החושים שבשאר האברים).

בפסקא השניה מובא משל על רב ותלמיד ע"מ להסביר את עניין הפרסא:

אך ענין הפרסא שבין אצילות לבריאה ובין בריאה בו, הוא על דרך משל כמו הרב שרוצה

²² וכפי שהוא כותב במפורש בסוף הפסקה על הצמצום, שלעניין הדיון כאן תתר דאצילות כולל כל המדרגות מהצמצום עד האצילות.

אבל מ"מ השקל החדש הזה
במהותו ועצמותו כבר היה
לעולמים ומרומז הכל
במשל.

טבלת המדרגות והמשלים

ע"מ להתבונן טוב במשלים הללו קודם כל
נחבר אותם ונעשה מהם שני משלים כלליים, את
התלבשות הנפש בגוף ואת כח הראיה בעין נחבר
למשל אחד, ואת החכם שלומד ואת הרב שמלמד
נחבר למשל שני. כך נבנה טבלה וננסה להתאים את
המשלים לששת הדרגות שבסדר ההשתלשלות
שאותן אדמוה"ז מבאר בפסקאות אלו (כמוסבר
בהקדמה). בעזרת הטבלה הזו נוכל להבין מה
מוסיף לנו כל משל, ועל פי זה לעמוד על מה שרצה
להסביר כאן אדמו"ר הזקן.

המדרגה	משל הנפש	משל החכם
מאור		
אוא"ס		
צמצום		
אצילות		
פרסא		
בי"ע		

כדי למלא את הטבלה, נתחיל להתבונן
במשלים ובביאורם שבמאמר:

המשל הראשון – התלבשות נפש בגוף

בפסקא הראשונה, אחרי שאדמה"ז מביא
את המשלים לעניין הצמצום, הוא מסביר את
הנמשל, וז"ל:

ועד"ז יובן למעלה
בבחי' הצמצום באוא"ס

להסביר שקל גדול לתלמידו
שאין התלמיד יכול לקבלו
וצריך להמשילו בדרך משל
וחידה, וכמו משלי שלמה
'לשמרך מאשה זרה' שהיא
משל להנמשל שמדבר
בעבודה זרה שהיא זרה
מדברי תורה בו, וכן כיוצא
בזה שאר ענינים כמו מה
שמביאין משל מדברים
פשוטים גשמיים לדברים
העומדים ברומז של עולם
בו. והנה המשל הזה הוא
מענינים אחרים שלא מענין
השכל שרוצה ללמד עליו רק
לפי שבו ועל ידו יובן השכל
לכן הוא מפסיקו בדברים
אחרים...

והנה המשכיל יבין
שהתעלמות השקל של הרב
בדרך המשל שאומר
להתלמיד הוא שכל חכמתו
בעצמות' הוא מלוּבש במשל
זה ולא בכח לבר אלא
בפועל ממש. רק לפי שהענין
שהחכמה מלוּבשת בו הוא
שלא מענין השכלת חכמתו
בעצמו אלא יצא ללמד שלא
כענינו – לכך השכלת הרב
בענין שמרמוז בו אין
ההשכלה ההיא נראית
ונגלית להתלמיד אלא עפ"י
המשל שהוא ענין אחר,
וממנו מתחדש לו השקל עד
שנקרא אצלו שקל חדש,

שהאור והגילוי נתצמצם ונתעלם להיות רק בכח המאור ולא בפועל. וה"ז נק' מקום פנוי וחלל לגבי האור שלא נשאר אור וגילוי.

הנפש קודם ואחר בואה לגוף

לכאורה אדמה"ז מקביל את הצמצום לנפש קודם בואה לגוף ואת האוא"ס לנפש אחרי בואה לגוף. אך נשים לב שאדמה"ז מדבר כאן גם על המאור, וכותב שהצמצום מעלים את האוא"ס ונשאר רק המאור. א"כ נראה ברור שהנפש לפני בואה לגוף היא משל גם למאור.

אך א"כ צריך להסביר מה ההבדל בין מדרגת המאור למדרגת הצמצום במשל הנפש לפני בואה לגוף, אחרי שאת שתיהן ממשיך אדה"ז לכאורה לאותה המדרגה.

הציור הראשוני שלנו על נפש בבואה לגוף הוא נפש שנוסף לה גוף, כלומר נפש בבואה לגוף בפועל. אך צריך לשים לב שזה לא נכון, המשל שמביא אדה"ז הוא על הנפש עצמה, לא על הגוף שלה. כלומר, כשהוא אומר נפש בבואה לגוף הוא מתכוון לנפש כפי שהיא תופסת את עצמה כשהיא מחליטה להתלבש בגוף. וא"כ ממילא צריך להסביר כך גם לגבי הנפש לפני בואה לגוף, שהכוונה לנפש כפי שהיא תופסת עצמה לפני שהחליטה לבוא לגוף⁷⁰.

א"כ בציור הזה יש ארבע מדרגות בנפש:

א. הנפש כפי שהיא, לפני שציירה בדעתה בכלל להתלבש בתוך גוף כלשהו, וזהו המשל למאור.

ב. הנפש כפי שהיא כאשר היא מחליטה לבוא לגוף, עוד לפני שהתלבשה בו בפועל, וזהו משל לאור אין סוף.

ג. הנפש אחרי שהחליטה לבוא בגוף, כאשר היא מחליטה שאיננה כפופה להופעה בתוך גוף, כלומר שהיא יכולה גם לא לבוא בגוף, וזהו משל לצמצום.

ד. הנפש שמתלבשת בכל זאת בגוף בפועל, וזהו משל לעולם האצילות.

לפי הציור הזה מובן מדוע צריך את הצמצום כדי שהאור לא יסתיר על המאור. נסביר את זה ע"י המשל: אם הנפש הייתה מחליטה להתלבש בגוף, ואז מיד גם מתלבשת בו, היינו מציירים שאין כל מגע עם הנפש לפני שהחליטה להתלבש בגוף; כך בנמשל – אם הייתה ההשתלשלות ממשכיה ללא הצמצום, לא היה שום מגע עם המאור. אך כאשר החליטה הנפש, גם אחרי שציירה בעצמה שתתלבש בגוף, שהיא עדיין יכולה לצייר לעצמה שהיא קודם בואה לגוף, הרי שגם כאשר היא חוזרת ומתלבשת בגוף בפועל אין זה מסתיר לגמרי על היותה עצמית, מעל להתלבשות בגוף; וכך בנמשל – בגלל הצמצום האור אין סוף אינו מסתיר על המאור.

כך גם מוסבר מדוע האור מצטמצם באמת מהצמצום, עד שהאצילות יכולה לסבול אותו. שכן, בלשון המשל, אם כל מציאות הנפש הייתה

לגוף כבר באוא"ס. לפי"ז גם כשאדה"ז אומר נפש בבואה לגוף הוא מדבר על הנפש כפי שהיא, כאשר היא מציירת ביאה לגוף, ולא על הנפש בגוף ממש שזה רק באצילות.

⁷⁰ מוכרחים לומר כך גם בעקבות התיקוני זוהר עצמו במאמר פתח אליהו, שמסביר את המשל לגוף רק באצילות, א"כ לא שייך לומר שהנפש באה

הסתלקות הכח לתוך עצמו בנפש, כך גם הוא מציייר כאן את התעלמות כח הראיה לתוך הנפש אף על פי שהוא שם בשלמות, ואחריו את הבאת הכח אל הפועל בראיה.¹²

אם כן, הטבלה שלנו כעת היא:

משל החכם	משל הנפש	המדרגה
החכם	הנפש	מאור
בזמן שלומד	הנפש בבואה לגוף	אוא"ס
בזמן שלא לומד	הנפש קודם בואה לגוף/ כח העין	צמצום
חכמתו כשמלמד	ראיה	אצילות
המשל		פרסא
הבנת התלמיד		בי"ע

המשל השני – החכם והרב

כעת נדון במדריגות השונות שבמשל החכם. בפסקה הראשונה מובא החכם כמשל לאוא"ס ולצמצום, במקביל למשל הנפש בגוף. נראה ברור שהחכם בשעה שהוא עוסק בחכמתו זהו

ומשאיר את האור של האצילות, האור המצומצם יותר. את זה שולל אדה"ז במשל העין. כאשר הוא ממשיך את הצמצום להעדר ראיה, ואת האצילות לראיה, הוא למעשה מבאר שבצמצום הסתלק כל האור כולו, גם האור של האצילות, ולא רק האור אין סוף. זהו ביאור חשוב שלא היינו מבינים ממשל הנפש לברדה, כי במשל הנפש הדגש הוא על צמצום הא"ס, ועל כן ניתן היה לצייר שמשעה נשאר. לכן חשוב להמשיך את הצמצום גם לכח הראיה המתעלם בנפש, כדי להבין שגם אור האצילות מתעלם במאור בצמצום, ואח"כ יוצא ומאיר מחדש.

מתלבשת בתוך הגוף, לא היה הגוף יכול לשאת את הנפש והיה מתבטל לאורה. ואילו כאשר הנפש ציירה לעצמה שהיא עדיין לא כולה מתלבשת בתוך הגוף, שעדיין יש בה בפנימיות איך שהיא קודם בואה לגוף, שבנמשל זה הצמצום, אז גם התלבשותה בגוף לאחר מכן – שבנמשל הוא עולם האצילות – היא פחות מלאה, וממילא יש כח בגוף לשאת את ההתלבשות בלי להתבטל לגמרי.¹³

כח העין והראיה

בהמשך המאמר מסביר אדמו"ר הזקן שהצמצום לא רק מסלק את אוא"ס אלא הוא מסלק ג"כ את אור האצילות. יוצא לפי"ז שיש כאן משל הכולל בתוכו גם את מדרגת האצילות. א"כ זה מתאים להיות משל העין וכח הראיה, הן מפני שהוא כח פרטי שמתחיל רק באצילות ולא באוא"ס, והן מפני שבפתח אליהו עצמו הראיה היא משל לכח של האצילות. עוד סברא לומר כך היא, שאם אדה"ז המשיך את הנפש בבואה לגוף באופן כללי כאוא"ס, ואת הנפש לפני בואה לגוף בצמצום, מתאים שהמדרגה של אחרי הצמצום, האצילות, תושווה לנפש בבואה לגוף, אך בגילוי נמוך יותר – כשהיא מתלבשת בכוחות הפרטיים.

אמנם, כאן יש שוב שתי מדרגות, שמקבילות לצמצום ולעולם האצילות. כמו שקודם לכן צייר אדמו"ר הזקן את הצמצום באופן של

¹² כדאי להוסיף, שצריך לזכור כמובן שיש גם עוצמה מיוחדת בהתלבשות הזו שלאחר הצמצום, מאחר שהיא נעשית מבחירה ולא מהכרח, ועל כן היא הרבה יותר עצמית, אך לא כאן נאריך בזה.

¹³ כדי להבין מה מסביר אדה"ז בכפל המשלים על הצמצום, המשל מכח העין והמשל מהנפש לפני בואה לגוף – נשים לב למשל הנפש: אם האור הוא הנפש בבואה לגוף, והצמצום הוא הנפש לפני בואה לגוף, א"כ אמנם הצמצום אכן מצמצם את אור אין סוף, אך היה ניתן להסיק מזה שהצמצום איננו מצמצם "עד הסוף", אלא הוא מצמצם את אוא"ס

משל לאו"ס, ובשעה שאיננו עוסק בחכמתו הוא משל לצמצום.

אף על פי שלא מפורש מהו המשל למאור, נראה פשוט שהמשל למאור הוא החכם עצמו, שכן המקום אליו מתעלם כח החכמה ב"עידנא דלא עסיק" הוא החכם עצמו, ואת זה ממשיל אדמו"ר הזקן להעלם האור במאור, וכפי שאמרנו קודם לגבי הנפש¹².

כעת נביא את דברי אדמוה"ו בפסקה השנייה בהסברת הנמשל שם, וז"ל:

וזהו ענין פרסא המפסיק בין אצ"י לבריאה שהוא בחי' מסך מבריל לדבר מענינים אחרים שלא מענין אצ"י ששם החכמה היא באופן אחר ומהות אחר

שאינה מערך אופן ומהות חכמה שבעולם הבריאה ואין בבריאה יכולת לקבל הארת חכמה כמו שהיא באצ"י רק שע"י הפרסא המפסקת יהיה הארת בחי' חכמה בבריאה ג"כ לפי מזגה ותכונתה כדי שיובן השכל להתלמיד מן המשל ומתחדש שם בחי' חכ' ג"כ.

א"כ יוצא במשל שם שהחכמה שהחכם רוצה ללמד היא כנגד עולם האצילות, המשל שהוא ממשיל כדי שהתלמיד יבין הוא כנגד הפרסא; והבנת התלמיד את המשל היא כנגד עולמות בי"ע.

נמלא לפי זה את הטבלה שלנו:

המדרגה	משל הנפש	משל החכם
מאור	הנפש קודם בואה לגוף	החכם
או"ס	הנפש בבואה לגוף	בזמן שלומד
צמצום	הנפש קודם בואה לגוף/ כח העין	בזמן שלא לומד
אצילות	ראיה	חכמתו כשמלמד
פרסא		המשל
בי"ע		הבנת התלמיד

כפי שהוא בפוטנציאל, לפני שלמד בכלל, ואז הוא משל למאור; ואת החכם אחרי שלמד בעידנא דלא עסיק, שאז הוא משל לצמצום. מה שמתגלה בו בעידנא דלא עסיק הוא מהותו, כפי שהייתה לפני שלמד.

¹² על פי ההבחנה שאמרנו לעיל במשל הנפש נוכל להסביר גם כאן את ההבדל בין החכם כשלעצמו כמשל למאור לבין החכם שאיננו לומד כמשל לצמצום. ניתן לומר שגם אצל החכם, יש את החכם

למה אלי ה' לא מתגלה!?

התבוננות עמוקה ו'נוגעת' בסיפור המפורסם על הרבי הרש"ב וסביו
הצמח צדק נ"ע, מתוך התוועדות כ' חשוון בישיבת תום ודעת^{כח}

ב. אני לא כל כך יודע מה זה גילוי אלוקות,
ובמילא אין לי למה לצפות.

ג. לכאורה הרבי לומד את הסיפור הפוך
מהפשט שלו. שהרי מתשובת הצמח
צדק נשמע שגילוי אלוקות הוא דבר
רחוק. אז איך הרבי לומד משאלת הרבי
הרש"ב, שגילוי אלוקות שייך לכל
אחד? האמירה הזאת די מתעלמת,
מהתשובה של הצמח צדק?

ד. לכאורה מהסיפור נשמע, שגם לצמח
צדק וגם לרבי הרש"ב, לא היה גילוי
אלוקות, אז מה הרבי רוצה ממני? הרי
הסיפור שייך רק בגיל 99, ורק למי
שזוכה למסור את הנפש?

ה. מה עשה הרבי הרש"ב לאחר התשובה
של הצמח צדק? הפסיק לבכות?
התייאש מהרצון לגילוי אלוקות? בכה
בכי חדש?

ו. תשובת הצמח צדק נשמעת קצת תשובה
של 'מתנגד', ובכלל לא תשובה
'חסידית'. שהרי מה יוצא מתשובה כזאת
בעבודת ה'? תשובה שאומרת שרק בגיל
מופלג ומדרגה גבוהה, אפשר להיות
קרוב אל ה' ולזכות לגילוי אלוקות.
תשובה כזאת גורמת בעיקר לרפיין
וייאוש. ומה שלכאורה מרוויחים ממנה,

שבבת פרשת וירא לפני 1500 שנה, לכבוד
יום הולדתו הארבע או חמש, נכנס הרבי הרש"ב נ"ע
לסבו כ"ק הצמח צדק, כדי להתברך להגל יום
ההולדת. בכניסתו פרץ בבכי באמרו: למה אל
אברהם אבינו ה' התגלה ואלי לא? ענה לו הצמח
צדק, כשיהודי צדיק מחליט למול את עצמו בגיל
99, ראוי שה' יתגלה אליו.

כל סיפור שקורה לצדיקים, ובמיוחד
לרבותינו נשיאינו, ושסופר על ידם, זה סיפור שראוי
במיוחד ללמוד ממנו. מה אפשר ללמוד מהסיפור
הזה?

הרבי כשלימד את הסיפור, אמר שהסיפור
הזה מלמד, שכל ילד גם בן 4 או 5, יכול ושייך
לרצות, ואפילו לבכות, על העובדה שה' לא מתגלה
אליו.

כדי שנוכל ללמוד מהסיפור ומדברי הרבי,
שחבל שיחלפו ליד בלי לגעת פנימה, נעצור ונשאל
את כל השאלות שמציקות ומפריעות לסיפור להיות
פשוט ומובן בחיים.

שאלות על הסיפור – למה הסיפור לא נוגע לי?

א. המחשבה על זה שה' לא מתגלה אלי,
גורמת אולי למחשבה של הרהור
תשובה, אבל בכלל לא גורמת לי לבכות.

^{כח} מעובד בסגנון חופשי על ידי בחורים מהישיבה.

אבל עכשיו השאלה רק יותר קשה, מה רצה הצמח צדק 'להרוויח' מהשבירה שבתשובה?!

למה הצמח צדק ענה תשובה של שבירה

בתור משל לסיפור, נחשוב מה קורה אצלנו, כשרוצים גלוי אלוקות.

הרצון לגלוי אלוקות (וכל מה שבא איתו) הוא רצון ראשוני, שעדיין לא יוצא מהמגבלות שלי, אלא הוא עוד רצון לדאוג לעצמי, למצב גשמי או רוחני טוב.

כל עוד הרצון הזה לא 'נשבר', הוא בעצמו מונע ממני מלהגיע לרצון אמיתי לגלוי אלוקות.

הרצון הראשוני, הוא מחשבה שאוכל להגיע למדרגות וגלויים, בכוחות עצמי. אבל הדרך לצאת מהמעגל של הדאגה לעצמי, הוא להבין שכל הרצון לגלוי אלוקי, הוא בעצמו מונע אותי מלהתקדם, ועד שלא אתייאש מלהגיע למדרגה כל שהיא בכוחות עצמי, ואחפש לצאת מהמעגל של הדאגה לעצמי, אין שום דרך שה' יתגלה אלי.

בחזרה לסיפור (הנמשל): על ידי השבירה, גם הצמח צדק לרבי הרש"ב לשכות ולהתייאש מהרצון הראשון, ולהבין שאין שום דרך להגיע בכוחות עצמי, אין לזה סיכוי.

כעת ניתן להמשיך את הסיפור, שברקע מלווה אותנו שאלות ב' וד': מה קרה על ידי השבירה, האם זכה הרבי הרש"ב לגילוי אלוקות? ומה זה בכלל גילוי אלוקות?

אחרי שהתשובה שוברת לרבי הרש"ב את הרצון, רואים שהשבר לא גורם לייאוש מדכה, אלא להיפך, מתגלה מעיין של שמחה פנימית, שלא מגיעה ממני, אלא היא שמחה טהורה מאת ה'. שמחה לצד העצב, שזו מתנה שרק ה' יכול לתת.

זה קצת הפלאה ממעלת אברהם אבינו. וכאמור, ההפלאה מאברהם אבינו, גורמת רק להפוך אותו לרחוק ממני, ולכך שלא אחשוב וארצה להיות כמוהו.

התבוננות בתשובה של הצמח הצדק

אם כן, מה בא הצמח צדק ללמד בתשובה שלו?

נתחיל להתבונן בשלבי הסיפור: השאלה, למה אלי ה' לא מתגלה, זה סוג של קנאה באברהם – גם הוא רוצה גילוי אלוקות, כמו אברהם אבינו. והרצון שלו כל כך חזק, עד שהוא פורץ בכפי. מתוך תקווה שסביו הרבי, יבין לליבו, ויורה לו את הדרך לגילוי אלוקות, כפי שהוא כל כך רוצה.

אבל הצמח צדק, דווקא ענה שגילוי אלוקות זה דבר רחוק. וזה – כפי שיוסבר בהמשך – על מנת לשבור את הרצון הראשוני של הרבי הרש"ב.

על פי התבוננות הזאת, ננסה לחשוב מה היה המשך הסיפור, שמפסיק באמצע (שאלה ה).

בתשובה, הצמח צדק אומר לרבי הרש"ב, שהוא רחוק מאוד מגילוי אלוקות. והוא צריך להתייגע, ורק אם יתאמץ מאוד, אולי יש לו סיכוי להגיע בחייו אל היעד המבוקש. ואולי זה שייך רק לאברהם אבינו.

האמירה הזאת בוודאי גורמת לפרץ בכי כפול מקודמו. שהרי בכפי הראשון, טמונה תקווה, שאולי בזכות זה שהדבר כל כך נוגע, יזכה להבין את הדרך לגילוי אלוקות. עכשיו אחרי מענה הצמח צדק, מתפרץ בכי, על זה שאין שום מוצא, ואין בכלל דרך לממש את התאוה לגילוי אלוקות.

וכמו שכותב האדמו"ר הזקן בספר התניא בסוף פרק לד:

והנה בכל פרטי מיני שמחות הנפש הנ"ל אין מהן מניעה להיות נבזה בעיניו נמאס ולב נשבר ורוח נמוכה בשעת השמחה ממש מאחר כי היותו נבזה בעיניו וכו' הוא מצד הגוף ונפש הבהמית והיותו בשמחה הוא מצד נפש האלהית וניצוץ אלהות המלוכש בה להחיותה כנ"ל [בפרק ל"א] וכה"ג איתא בזהר בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא.

המצב הזה של בכי על המרחק האין סופי ביני לבין ה' מצד אחד של הלב, ומהצד השני שמחה הבאה מזה שה' שוכן בתוכי מרצונו, היא גילוי אלוקות המיוחד.

וזה הסוף הטוב של הסיפור. אחרי השבירה ותחושת האין סיכוי, שטמונה בתשובה של הצמח צדק, מתגלה שהשבר לא גורם לחידלון, אלא דווקא למצב של תענוג חי. התענוג נגרם מזה שמתגלה שהיכן שנגמרת הקנאה באברהם אבינו שזכה לגילוי אלוקות, דווקא שם אני מתחיל לגלות אלוקות. ה' יכול להיגלות רק כשאין בכלל מניע שבמחשבה על רווח אישי, של מדרגה ורחנית שאני

רוצה אותה, אלא מה שנשאר בפנים, הוא רק הבכי על הריחוק, והשמחה הטהורה מהקשר עם ה' לשמה' בלבד.

איך כל זה נוגע לי?

עכשיו – אחרי שהסברנו את הסיפור – הזמן לחזור לשאלה א', לי לא גורם לבכות כאשר ה' לא מתגלה אלי. הכי הרבה, המחשבה על זה גורמת לי לקצת צער ואולי להרהור תשובה קל, אבל בוודאי לא לבכי. ובמילא, מה יש לי ללמוד מילד קדוש מבטן, שבגיל 4 או 5 מתפרץ בבכי מדאגות כאלה?

בשביל לקרב עוד את הסיפור אלינו נחפש, איפה הרצון של הרבי הרש"ב נמצא ושייך לחיים שלנו (כמו שאמר הרבי, שכל ילד שייך ללמוד מהסיפור).

סתם ככה כשאומרים לי 'גילוי אלוקות', זה נראה לי שכולם – לפחות כל הסביבה שלי – מסתדרים בלעדי זה. ובמילא, זה אולי מצב נחמד, אבל לא נראה הגיוני שזה דבר שאמור להפריע לי. ובטח לא אמור להטריד ילד קטן, אם בעצם זה בכלל לא דבר הגיוני וזמין.

כולם כבר זכו, מה איתי?

ולכן נצייר את המצב קצת אחרת. אם נצייר שלכולם מסביבי יש גילוי אלוקות, ורק לי אין. אל כל החברים שסובבים אותי ה' מדבר, ורק אני כמו חרש לא שומע⁵². כשאני מתבונן ומצייר טוב שזה המצב, ה' לא רוצה לדבר איתי, אבל עם כולם

זה דבר שיכול לשבור שבר עמוק יותר מכל שבר אחר. (אפשר לראות את זה, בצורה מאוד חייה אצל חסידים. וכמובן בסיפורי חסידים, שהשבר הכי גדול שיכול להיות לחסיד, שהרבי'ה החליט לא להתייחס לקיום שלו. שזה דבר שגורם לשבר קיומי).

⁵² נצייר את ההסבר במשל גשמי, בין רב ותלמיד. כשהרב מתייחס ופונה לכל התלמידים. לכולם יש קשר אישי ופתוח, אבל אני בכלל לא מציאות אצל הרב, הוא אפילו לא טורח להסתכל עלי.

כן, די מובן שאתפרץ בבכי. מקנאה ומחוסר הבנה – למה אלי ה' לא מתגלה?^ל

תשובה על התשובה

עד כאן המשלנו רק את החלק הראשון, את שאלת הרבי הרש"ב, שכפי שהוסבר, כל כמה שנגע לי, שה' לא מדבר איתי, זה עדיין נשאר רק תנועה בתוכי. מתוך קנאה בסובבים (שמקבילה בנמשל, אצל הרבי הרש"ב, לקנאה באברהם אבינו), שמת לי שבאמת לא טוב לי. אבל עדיין נשארתי בתוך עצמי, שאני אהיה כמוהו. כמה שנשברתי, יש לי תקווה שאני אשתנה. ואחרי שאתקן את החסר, אני יהיה דבר שלם ומתוקן.

עכשיו, בשלב הזה, מגיעה התשובה של הצמח צדק בסיפור. הצמח צדק עונה שההרהור תשובה והבכי, נשאר בגדר הקודם, שלפני התשובה, תלותי וכבול בגבולות הרגילים של עצמי. כל ההרהור תשובה שהיה לי, על זה שאני רחוק מה', היה בעיקר בשביל לשפר את התדמית שלי בעיני עצמי, ולא בשביל לעבוד את ה' לבדו. לעומת המצב הזה (– תשובה על זה שאני לא קרוב לה'–), גלוי אלוקות הוא מדרגה הרבה יותר גבוהה, והוא שייך רק לצדיקים שרחוקים מאוד מהמחשבה מה

המצב והמדרגה שלי אלא הם חושבים רק על ההסתר של ה', והם רוצים לגלות אותו.

לעומת צדיק כמו אברהם אבינו – שמקיים מצוות בלי שום מחשבה מצחיקה על רווח אישי – כנראה שאין אצלו הבדל מהותי בין לפני התשובה והבכי שלי, לבין המצב שלי אחרי הבכי והתשובה. עם כל מה שעשיתי, נשארתי בעיני אברהם אבינו אחד שחושב רק על המצב שלו.

תקווה שוברת

כשמועים תשובה כזאת מהצמח צדק, זה שובר לגמרי. עד שהייתי בטוח, שגילוי אלוקות זה דבר שנוגע אלי, ומצליח לזעזע לי את השלווה. הצלחתי סוף סוף להאמין שבאמת אכפת לי, ואני באמת רוצה גילוי אלוקות, ולא להיות ח"ו נפרד מאלוקות. דווקא את המחשבה הזאת רואה הצמח צדק כדבר שהכי מרחיק אותי מגילוי אלוקות. וזה בגלל שאני חושב שאחרי שה' יתגלה אלי, אני אהיה כמו אברהם אבינו, ואהפוך לאדם מתוקן ומושלם. המחשבה הזאת בעצמה, מונעת מה' להתגלות אלי.

עכשיו השבר הוא די סתימת גולל, הזמן לייאוש מוחלט. שהרי בדרך כלל לא כל כך מטריד

להישאר למטה, ולהיאחז ולהשתעבד לקשיי החיים הגשמיים, במקום להשתעבד ולהדבק בחיי החיים, ואולי אפילו לזכות לגילוי אלוקות.

כשאני שם לב שכל מה שקרוב אלי וסובב אותי, משועבד ומבוטל לה'. ורק אני, עדיין משועבד לדמיון, שאי אפשר שה' יתגלה גם אלי. אז מובן שיש לי סיבה לממרר בבכי, על זה 'שהוצאתי עצמי מהכלל', ונשארתי עבד נרצע לדמיונות שלי – למציאות החולפת, במקום להיות בן חורין, בטל לאלוקות.

^ל בתיאור קצת יותר מפורט וצבעוני, מה זה אומר שה' לא מדבר איתי: כשאני שם לב לזה, שכולם מסביב חיים איתי, אבל הם בעצם במקום אחר. לדוגמה בתפילה: אני מגיע לתפילה ומתחיל לדאוג לעצמי לתנאים נוחים, כסא, סידור, ומקום נוח. אחרי זה אני חושב על מה יעסיק אותי בזמן התפילה, והאם אגמור לפני החזן וארוויח זמן.. ועוד כל מיני מחשבות שמלוות את התפילה, עד שנראה לי שזה כל מה שיש לצפות מתפילה.. וכשאני גומר את עסוקי ומתחיל להסתכל על המצב של שאר המתפללים, אני שם לב שמשוהו אחר ככלל מטריד אותם. הם בכלל עסוקים במחשבות של קרושה כאלה ואחרות, ורק אני מתעקש

למרות שהמחשבה מגלה לי כמה אני רחוק מה', בכל זאת, זה חידוש שמח בשבילי, שאני יכול לחשוב על רצון ה', בצורה טהורה. בלי למדוד כמה זה הגדיל אותי, ועזר לי לעיזוב תדמית מוצלחת.

הנשיאת הפכים, של השמחה וצער ביחד, מגלה לי מצב חדש בתוכי. שבו אני יכול להתבונן ברע שלי, בלי הנחות בכלל. אבל ממקום שמח, שלא מפחד לתקן בחינוך. מצב שאפשרי רק בזכות זה שה' נכנס ומתגלה, בשלמות שבשני התנועות, הקירוב והריחוק.

“כִּי כֹה אָמַר יְהוָה וְנִשְׂא שָׁכֶן עַד וְקָדוֹשׁ שְׂמוֹ
מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשֶׁכֶּן וְנָתַתְּ דָּבָר וְשִׁפְלָה רוּחַ לְהַתְּחִיז
רוּחַ שְׁפָלִים וְלְהַתְּחִיז לֵב נְדָפְאִים^ל”.

אותי איפה אני נמצא ביחס לה'. ועכשיו, סוף סוף התעוררתי להשקיע ולחשוב מה המצב שלי. ואני מבין שדווקא הניסיון לחזור בתשובה, הוא בעצמו מרחיק אותי מה', ולוקח אותי לתוך עצמי. ואפילו נראה לי שנהיה יותר 'שחור' לחשוב על ה'.

“ואציעה שאול הנד”

בכל זאת, אפשר לשים לב, שהצער מזה שאני מצליח להתקרב לה', לא גורם לייאוש, כמו שצפיתי שיקרה, אם לא אשיג את המטרה. ודווקא בזמן של שיא הצער, אפשר להרגיש כיף ותענוג, מהמצב שהגעתי אליו בעצמו.

איך יכול להיות, שמחה דווקא בשיא הצער? ובלשון הזוהר המובא בתניא: “בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא”. ההסבר למצב הזה, שבזמן של הצער, וההבנה שאין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, המחשבה על התדמית שלי נשברת ומוכנעת. ואני יכול לחשוב בראש שקט, על הקשר עם ה'.

מרום' כשאני חושב את עצמי לגבוה, ה' משפיל אותי, משפיל את המחשבה הזאת. ואת המחשבות שאני במצב שפל ורוצה להתקרב אל ה', ה' מגביה עד מרום.

^ל ישעיה נז פס' ט"ו. כמו שאנחנו אומרים בתפילה: 'משפיל גאים עדי ארץ, ומגביה שפלים עד

אהבה ויראה מול שפלות

אחד התלמידים בישיבת עוד יוסף חי, כתב על 'כאב בטן' שנוצר לו בעקבות שיעור של מו"ר הרב יצחק גינזבורג שליט"א², בו הסביר הרב שבדורנו לא דורשים אהבה ויראה. התלמיד תמה אם כן מהי הרלוונטיות של ספר התניא אלינו, וכן כיצד יתכן שאנו מתייאשים מעבודת ה' אמיתית ופנימית. הדברים הגיעו לידי מו"ר הרב שליט"א, וזו הייתה תשובתו:

"מה חסר פה? למה הוא לא מבין את היחס? ברור שחסר להם שלא למדו בעיון פרק בעבודת ה', לא יודעים מה זה שפלות בכלל. כל היסוד של השפלות חסר לחלוטין. השאלה כאן אם צריך להתבונן התבוננות חב"דית כדי להוליד בלב אהוי"ר או לא, כי לא שייך לי, אבל היסוד הוא משהו אחר לגמרי – אם יש את היסוד אין כאבי בטן ואין כלום, הכל בסדר. אני ודאי לא שייך לשום דבר, אף פעם לא הייתי שייך לשום דבר, הכל רחמים, ולפי זה צריך לתכנת את הראש איך לעבוד בהתאם. מסקנת המאמר – שלא לומדים פב"ה בעיון, לא שומעים את הקלטות. דבר ראשון כשאתה מגיע לישיבה צריך לשמוע את שש הקלטות של פב"ה. בשביל זה גם נותנים את החוברות של ר' אשר. מי שיש לו שאלות מהסוג הזה בחסידות – זה אמור לפתור את זה מיד, ליישר את ההשקפה. רק שלדרוש ממנו ר' אשר יותר קשה מאשר לדרוש ממנו אהבה ויראה... אבל זה מה יש!"

התלמיד וחבריו הרגישו שאינם יורדים לסוף דעתו של הרב, ובשיעורו השבועי של ראש הישיבה הרב יצחק שפירא דנו בהסבר הדברים.

² חנוכת-בית משפחת עיני, י שבט תשס"ז. לא מוגה מאד. להלן קטעים משמעותיים מתוך השיעור: "לרבי הקודם בתחלת הגשיאות היו כמה חזיונות והוא סיפר חלק מהם במשך הזמן. באחד החזיונות בא אליי אדמו"ר הזקן והיה ביניהם קצת ויכוח – האם בדור ההוא עדיין ניתן לדרוש מאברכים ("חסידישע יונגע-לייט") אהבה ויראה. אדה"ז אמר שכן – מה נשתנה? כל מה שהבעל שם טוב בא להנחיל את תורת החסידות, ומה שאדה"ז אחר כך בא לבאר זאת בטוב טעם ודעת, זה לא בשביל ה'השכלה' של החסידות אלא בשביל ה'עבודה' של החסידות – עבודת ה' זה אהבה ויראה, וזה נוגע ל"מעשה הוא העיקר", כי בלא דחילו ורחימו המצוות לא פורחות למעלה. העוף שמקיים את המצוות, היינו אנחנו, צריך שתי כנפים - זה משהו חיוני, וכל גילוי תורת החסידות זה בשביל זה, אז אי אפשר לומר שיכול לבוא זמן שלא דורשים מאברכים אהוי"ר. כך טען אדה"ז, והרבי הקודם, בעל ההילולא, ענה שבדור שלנו – בתחלת שנות העשרים ברוסיה, לאחר המהפכה וכל התנאים האימיים והנוראים שהיו שם – בזמן שלאברך חסידי ולמשפחתו אין מה לאכול כפשוטו, רעבים ללחם כפשוטו, וגם אין על מה לישון (אין מטה ואין כלי מטה), בזמן כזה אי אפשר לדרוש מאברכים אהבה ויראה".

"כל דור לקראת המשיח הוא יותר ויותר נשי ביחס לדורות הקודמים, אז צריך יותר ויותר טוב בגשמיות – זה אפילו לגבי גשמיות, אבל תיכף נסביר שלאכול ולישון זה לא רק תנאים גשמיים, אלא יש בזה גם פן פנימי".

"לאכול טוב זה ללמוד חסידות טובה, ולישון טוב זה סיפורי צדיקים".

טוב, אני ינסה קודם כל להביא דימוי לעניין קצת, שיעזור לנו אולי. כאשר אני מסתכל במראה, יוצא שיש את הפנים שלי איך שאני מצד עצמי, ויש את הפנים שלי כפי שהם בתוך המראה. רק שפה זה הפנים באמת, ופה זה רק שיקוף של הפנים. מי שמסתכל מבחוץ יכול להסתכל עלי ולראות את הפנים שלי, ויכול להסתכל על המראה ולראות את הפנים שלי. כאשר אני מסתכל מבחוץ על עבודת ה', אני מנסה לחשוב – מה אני הולך לראות? את הפנים שלי כפי שהם או כפי שהם בתוך מראה? אז להגיד שפלות, כמו שהרב מדבר הרבה, זה בעצם כאילו לראות את הפנים שלי בתוך מראה ולא את הפנים שלי כפי שהם. זה מה שאני מצפה לראות. לא באמת איך שזה, אלא איך שזה משתקף בתוך משהו אחר. בתוך מה משתקף האהבה ויראה? היא משתקפת בתוך השפלות שלי. כלומר, אני לא רוצה להסתכל על האהבה ויראה כמו שהם מצד עצמם, אלא אני רוצה לראות אותם כפי שהם משתקפים בתוך השפלות.

לשון שקר שהיא שפת אמת

זה הדימוי הגשמי, עכשיו ננסה להתבונן בתוכן הפנימי יותר, ואז נראה אם הדימוי הזה באמת עוזר לנו. באופן פשוט כאשר לומדים תניא, אני לא מדבר אפילו על פרק בעבודת ה', אלא לומדים תניא, אז אדמו"ר הזקן כותב בתניא (פרק יג) שכל העבודה של הבינוני היא עבודה שהיא באופן פשוט "ועד ארגיעה לשון שקר" (משלי יב ט). למה זה דומה במשל שאמרנו? שכשאני מסתכל במראה המראה מביעה את הפנים שלי, וכשאני לא מסתכל במראה לא רואים את הפנים שלי. יוצא ש"עד ארגיעה לשון שקר". זה לא באמת שיש את הפנים במראה, זה סתם, זה כאילו. אז אדמו"ר הזקן אומר שלכאורה זה אהבה ויראה. אני יכול להסתכל על אדמו"ר הזקן וכבר להגיד

[התלמיד:] דבר ראשון, חילקתי לשני 'כאבי בטן' על השיעור של הרב יצחק: דבר ראשון, שמדברי הרב יוצא שספר התניא כבר לא רלוונטי בכלל, שהרי הוא אומר שכל התניא בא כדי להסביר את האהבה ויראה, ואם אנחנו היום הולכים כמו הרבי הריי"צ שלא שייך היום אהבה ויראה, יוצא שספר התניא לא רלוונטי. כמו כן, הרבי הריי"צ מדבר הרבה על אהבה ויראה, וגם הרב מדבר על אהבה ויראה. ולא נראה שהאווירה שהרב מייצר זרה לאהבה ויראה. זה הכאב בטן הראשון.

הכאב בטן השני הוא, שבפועל בכל החיים שלי יש אהבה ויראה. בחיים הגשמיים, ביחסים אנושיים, וכו', יש לי הרבה אהבה ויראה. ולהגיד שרק בעבודת ה' אין אהבה ויראה יוצא שבעבודת ה' אין איזה עבודה פנימית או משהו שנוגע לי, הכל מאוד חיצוני, וזה מבאס. בגשמיות יש הרבה חיות, יש לי הרבה אהבה, המון זה, ועם ה' רק לאכול טוב ולישון טוב, או סיפורי צדיקים... כך הרב אומר שם, שאהבה ויראה היום זה סיפורי צדיקים. הרבי הריי"צ אמר שהיום לא אוכלים וישנים, אז איך אפשר לדרוש מהם? והרב אמר שאולי היום זה שונה, אבל למסקנה זה לא שונה.]

טוב, כשאתה אומר 'כאבי בטן' אתה מתכוון להגיד שזה משהו שאתה לא מצליח ליישב את הדבר כקושיא ותירוץ, או שכאב בטן הכוונה שזה לא לגמרי מסתדר, שאפשר לתרץ תירוצים, אפשר לסדר את זה, ובכל זאת... או שכאב בטן הכוונה שמה שהרב אומר פוגע בי, כואב לי שהוא אומר ככה.

[לא מסתדר לי. אני חושב שהוא התכוון למשהו אחר ממה שהבנתי. ולא הבנתי למה הוא התכוון]

הכאב אתה מסוגל להרגיש אהבה ויראה בתור משהו שאין לך. אבל אתה מרגיש מה אין לך, אז קצת יש לך. לכן זה דומה למראה קצת.

בכל הדורות מאדה"ז כבר אמרו שזה לא שייך

עכשיו כשהרב יצחק בא ואומר – בדור הזה אין. אז אני יכול לשאול שאלה הפוכה ממך: כבר אדמו"ר הזקן אמר שאין! אמר אותו דבר, "עד ארגיעה לשון שקר", לבינוני אין, קל וחומר למי שפחות מבינוני, אז לשם מה אדמו"ר הזקן כתב את התניא? [אדמו"ר הזקן אומר שהוא כן חושב שזה אמת יחסית לבינונים] כן, אבל כשהוא אומר שיחסית לבינונים זה אמת הוא מתכוון שיחסית לצדיקים זה "ועד ארגיעה לשון שקר". אז לפי מי המודד? לפי הצדיקים או לפי הלא צדיקים? אדמו"ר הזקן כן רוצה לכתוב לנו את ספר התניא, כן רוצה לדבר איתנו על אהבה ויראה, וכן רוצה שנדע שבאמת יש לך כאן שפלות. כמו שאדמו"ר האמצעי אומר (קונטרס ההתפעלות פרק ה) שכדי שיגלו לאדם רזי תורה, שהכוונה לאהבה ויראה, "הנסתרות לה' אלקינו" – אהבה ויראה, "והנגלות" – תורה ומצוות (הקדמת התניא).

אדמו"ר האמצעי בקונטרס ההתפעלות אומר אני מגלה לך רזי תורה עד הסוף. הוא אומר שכדי שיתגלו לך רזי תורה צריך שיהא לבו דואג בקרבו – מרירות קיומית תמידית שגורמת לאדם להרגיש שהוא מואס בחייו ממש. בתוך זה יש את האהבה ויראה, זה הכלי לזה. אז אפשר להגיד שכבר אדמו"ר האמצעי אמר את זה.

אפשר להגיד שזה אדמו"ר הזקן, אפשר להגיד שזה אדמו"ר האמצעי, אפשר להגיד שזה הצמח צדק שאמר (ראה ענין התפילה וההתבוננות פרק ב) שבדור שלנו כבר לא מתבוננים, אלא לומדים מאמרים ואז מתפללים. לא צריך להתבונן

שאהבה ויראה זה לא באמת. אבל גם כאשר אדמו"ר הזקן מסביר על הבינוני, הוא מסביר, למה באמת אני יכול לקרוא לזה "שפת אמת" (שם)? בגלל שיש יעקב אבינו שהוא "מברייח מן הקצה אל הקצה" (שמות כו כח), ובאמת כאשר האדם עובד את ה' זה נוגע לו ממש, וכיון שזה באמת נוגע לו, אז למרות שזה נעלם – אבל משהו נשאר, ולכן אני יכול לקרוא לזה "שפת אמת תכון לעד". בגדול, ככה אפשר להסביר את אדמו"ר הזקן.

יוצא שאני בתור אפילו בינוני, וודאי כמו שאנחנו מכירים את עצמנו אנחנו אפילו לא בגדר בינוני, אז בשביל להגיד שהאהבה ויראה הם באמת אהבה ויראה אני צריך המון לימוד זכות בשביל לקרוא לזה אהבה ויראה.

האהבה והיראה משתקפות בשפלות

אם נלך על מה שאתה אומר וננסה לקשור את זה למה שאתה שואל – האם זה מבאס או לא מבאס שבאמת זה המצב. הוא רוצה להגיד שאם אתה מתבאס שזה המצב – זה מאוד טוב, זה שפלות. כלומר, זה המצב, עכשיו אתה מתבאס מזה, ובתוך מה שאתה מתבאס, משתקף חסר לך את האהבה ויראה. אז פתאום יש לך את האהבה ויראה אותם חסר לך.

כמו שבמראה יש את הפרצוף שלי, אז ככה גם בתוך זה שאני אומר שאני מתבאס, שכואב לי, חסר לי, שאין לי את... את מה? יכול להיות אחד שכואב לו שאין לו מספיק כסף או אין לו מספיק כבוד, אחד פתאום כואב לו שאין לו אהבה ויראה. אתה יודע מה זה בכלל אהבה ויראה? אדמו"ר הזקן אומר שאתה בכלל לא יודע מה זה אהבה ויראה, שהרי האהבה ויראה שלך זה בכלל "עד ארגיעה לשון שקר". אבל לא, מה שכואב לך את זה, זה שיש לך קצת את מה שאתה מרגיש שאין לך. ואז בתוך

למה זה לכתחילה

[איך אפשר להגיד ככה? זה כמו להגיד לאדם לעשות עבירות כדי שיהיה בעל תשובה שזו מדרגה גבוהה!] לא לעשות תשובה על זה. אתה אומר את זה לא מספיק קיצוני, זה הרבה יותר קיצוני מזה. לפי שיטתך, הוא אומר לך להמשיך לעשות עבירות. למה שאתה קורא עבירות הוא קורא מצוות....

הרב יצחק בעצמו כשהוא אומר את זה הוא מצטט את הצמח צדק, והוא אומר שהנה הצמח צדק אמר, שהרבנית אשתו של הרבי המהר"ש לא רצתה לאכול לפני התפילה, והצמח צדק אמר לה עדיף לאכול כדי להתפלל מאשר להתפלל כדי לאכול. אז מכאן צריך לאכול טוב ולישון טוב, ולהיות בשמחה.

[למה? כי אם אני לא באמת יעשה ככה אני עושה הצגות?] אפשר להגיד ככה, שאם אני אוכל טוב וישן טוב אני לא עושה הצגות, ולכן זו שפלות יותר אמיתית. ואפשר להגיד את זה אפילו עוד יותר חריף. מה זה עוד יותר חריף? הכוונה ככה: אם אני מגיע לרב, והוא מתחיל לדבר איתי בחסידות, ואני אומר לו: 'הרב, אני אשמח לאכול, ככה אני יוכל לשמוע'... והוא הולך להכין לי ארוחה, ותוך כדי שאוכלים ומתוועדים הוא אומר לי גם כל מיני דברי חסידות. אז כשאכלתי זה גם היה עם הרבה שפלות, זה מראה באופן פשוט איפה אני באמת מונח, וגם זה עושה שהפער ביני לבין החסידות הוא גדל. אני מצליח לבטא את זה נכון.

אני קורא את זה בדיוק הפוך מאיך שאתה קראת את זה. אתה אומר שמבאס לחשוב שחיים גשמיים נותנים לי אושר ועבודת ה' לא נותנת לי אושר, והוא אומר שנכון שזה מבאס ולכן צריך לאכול טוב ולישון טוב, ואז אתה באמת תרגיש מה זה תענוג. תרגיש שאתה באמת רוצה להיות מעונג

בגדולת ה' ישירות ממש, ואז זה יוליד אהבה ויראה. הוא כבר אמר שמה שאדמו"ר הזקן אמר לא עובד. אז אפשר פשוט לראות בסדר הדורות, אני לא מספיק בקיא אולי בשביל להוריד את זה עד הסוף, אצל הרבי המהר"ש ואצל הרבי הרש"ב, אבל אצל הרבי הריי"צ כבר מצאנו את החיזיון הזה שציטטת במאמר (ראה רשימות דברים (חיטריק) מדור אדמו"ר הריי"צ סי"ז). ויש את איך שזה אצל הרב.

החידוש של הרב יצחק בנושא

אם ככה, מה הרב יצחק מחדש? עיקר החידוש של הרב יצחק לפי דעתי זו לא הנקודה הזו בכלל. הנקודה הזו היא פשוטה, מראשית החסידות, כבר מאדמו"ר הזקן. שצריך להרגיש שפלות, בראכנטיק, "ועד ארגיעה לשון שקר", ושאי אפשר להוליד אהבה ויראה ישירות מההתבוננות, הכל כתוב, בסדר. איך זה מסתדר? עוד משהו. אני כן רוצה להתייחס למה שהרב יצחק – אני חושב – רצה להגיד בשיעור.

הוא רצה להגיד שאתה יכול לקרוא את זה אצל הרבי הריי"צ כאילו זה עניין 'טכני', והוא אמר אני רוצה לקרוא את זה לא כעניין טכני אלא כעניין מאוד של לכתחילה. אני רוצה לעשות מאוד לכתחילה את הדבר הזה. מה הלכתחילה? שאם אתה רוצה לעבוד את ה' שיהיה לך אהבה ויראה, אז אתה צריך שיהיה לך שפלות, וכדי שיהיה לך שפלות אמיתית ולא שפלות מדומה צריך שתאכל טוב ותישן טוב, ורק אז יכולה להיות לך שפלות שמתאימה לדור שלנו. כי אם תנסה בדור שלנו שתהיה לך שפלות בלי שאתה אוכל טוב וישן טוב ואתה שמח, אז בדור הזה לא יהיה לך שפלות טובה, וממילא לא יהיו לך אהבה ויראה טובים. בשביל אהבה ויראה צריך לאכול טוב ולישון טוב.

מעצמי ולהתענג מזה מאוד מאוד ולהיות כלול בתענוג של ה' מעצמו. וכל זה איך שזה משתקף בתוך התענוג שלי. אז זה מאוד נחמד.

בזמן אדה"ז היה יותר בטול ופחות

מודעות

בעיקר מה שאני רוצה להגיד הוא שכשהרב יצחק מדבר על שפלות הוא מדבר על כך המון כי יש בכך הרבה מודעות. חסיד בזמן אדמו"ר הזקן כשהוא היה בעבודת ה', הוא היה שוכח את עצמו, זה ביטול, הוא נעלם. היום עיקר העבודה שלך היא להיות במודעות, ולא בביטול יחסית. וגם כשאתה בביטול הכוונה היא שאתה בתוך השפלות שלך, בתוך המודעות שלך אתה מכניס את המושג ביטול, וליהנות ממנו, אז יש לך טיפה ל'יה' ביטול, טיפה ל'יה' אהבה ויראה, כי אתה רוצה לדעת מה בכלל היית רוצה שיהיה לך. אז יוצא שיש לך המון כלי של מודעות, וממילא אנו קוראים לזה שפלות, וקצת משתקף בזה משהו אמיתי.

ולכן אם תסתכל בשיעור הוא לא כותב שאין דבר כזה אהבה ויראה. עוד מעט נגיע למכתב. הוא רק אומר שלא דורשים את זה. והוא דורש את 'קלקלתנו תקנתנו' (ע"ד שבת פ, ב) כמו שהרבה פעמים הוא אהב, להגיד שאנחנו דור של נשים.

תעשה מזה סיפור!

[מה הכוונה במה שהרב אמר שהיום מה שצריך זה רק סיפורי צדיקים וגימטריאות?]

הוא רוצה להגיד שאם אתה תשב ותנסה להתבונן בגדולת ה' ולהגיע לאהבה ויראה, אז אתה תנסה להיות בלי מודעות. וזה לא מתאים לדור שלנו, שמלא במודעות, ואם תהיה במודעות אתה תקלקל את זה, אז אתה יכול להשתעשע... מה זה להשתעשע? בסיפורי צדיקים, בגימטריאות. מה זה סיפורי צדיקים? ניתן דוגמא: למשל להגיד

ושמח, ואתה מבואס מכך שזה מה שנותן לך להיות מעונג אבל אתה צריך שיהיה לך חוש בתענוג, כדי שתדע שאתה רוצה שיהיה לך תענוג באלקות. צריך שיהיה לך חוש שתדע מה אתה בכלל מחפש.

הדור שלנו הוא דור 'נשי', כלומר דור שכדי שיהיה לו חוש בתענוג, לא כדי שיהיה לו חוש בעבודת ה' וב'לצאת מעצמי' אלא כדי שיהיה לו חוש בכך שעבודת ה' זה משהו מענג, אז צריך שיהיה לי חוש בתענוג. ולכן אני צריך לראות מה זה בכלל חיים טובים. אז אני צריך שיהיו לי חיים טובים כדי שאני יוכל לדעת מה אני מחפש בעצם.

דור של מודעות

לכן הכל הופך להיות כמו מראה. אני מנסה כל הזמן להיות עם המון מודעות, זה הכוונה שהוא רוצה להגיד שאתה מסתכל מבחוץ ואתה עם המון מודעות ל-'מה קורה איתך', ואז יוצא שהכל כמו מראה. מה יוצא שאתה אומר? אני אוהב לאכול, לישון, אני מאוד אוהב לאהוב את ה', ולהתלהב עליו לגמרי ולצאת מעצמי לגמרי זה מאוד תענוג, וגם להיות עם ה' שהוא משתעשע עם עצמו זה גם תענוג גדול, אני מודע לגמרי לגמרי עד כמה תענוג הייתי רוצה. ואז כל הציור שלי על עבודת ה' וגדולת ה' זה ציור של מודעות שלי איך אני רוצה להיות מאושר.

אז איך אני שם את כל העבודת ה' הזו בתוך החיים שלי? שאני אוכל טוב וישן טוב, ולא תמיד זה עושה לי טוב, זה עושה לי באסה לפעמים. ואם הייתי עובד ה' הייתי יותר מאושר, אז הלוואי שיהיה לי גם את זה, שאני יאכל טוב וישן טוב ואני גם יאהב את ה' ויראה את ה'. ואז הכל הופך להיות משהו שנגוע במודעות עצמית או נגוע מלשון 'נגיעות' שהכל רק בשביל עצמי. אבל לפחות אני מבין שיש לי עוד יותר ועוד יותר יכולת שיהיה לי חוש בתוך המציאות הזו, בכך שהייתי יכול לצאת

שב"ה שבישיבה, לפחות מי שכתב את המאמר וחתף את התשובה מחייך ונהנה מזה – זה כבר ב"ה...

אני רוצה להקשות קושיא: הוא אומר שהדור שלנו הוא דור שלא שייך אליו אהבה ויראה, ולכן צריך להפסיק עם אהבה ויראה וצריך שפלות. ואז בסוף המכתב הוא אומר ששפלות יותר קשה מאהבה ויראה. אז עכשיו כשאני קורא את המכתב אני אומר רגע: לפי מה שכתוב במכתב, שפלות בכלל לא שייך אלי! לאהבה ויראה עוד יש איזה הוא אמינא כי אדמו"ר הזקן אמר שיש, אבל גם לא כל כך, כי היום הרב יצחק אמר שאין. אבל עדיין יש אפשרות לומר אני אליבא דאדמו"ר הזקן. אבל שפלות – אף אחד לא אומר שיש בדורנו! כי אדמו"ר הזקן לא חשב לדרוש שפלות אלא אהבה ויראה, והרב יצחק אומר שזה יותר קשה מאהבה ויראה. אז זה בכלל לא שייך... אז בכלל לא כדאי ללמוד פרק בעבודת ה'. [הרב יצחק כתב "זה מה יש" מה התירוץ בזה? זו קושיא שיש על מה שכתוב פה.]

עכשיו, אפשר לחשוב שהקושיא הזו היא סתם איזה... אבל אני חושב שהוא כתב את זה ככה, בגלל שזה בדיוק מה שהוא רצה שיעמוד לך מול העיניים, הוא רצה שהקושיא הזו תעמוד לך חזק מול העיניים. הוא רוצה להגיד ששפלות יותר קשה מאהבה ויראה, והדור שלנו יותר נמוך, ולכן הוא צריך לעסוק בשפלות שיותר קשה מאהבה ויראה.

[לפי מה שהוסבר בשיעור זה שתי תכונות שונות] טוב, עוד מעט ננסה לתרץ. קודם ניהנה קצת. בסוף אם התירוץ לא יהיה חזק כמו הקושיא – לא נהנה כל כך מהחיים. אז כדאי ליהנות עכשיו

שאדמו"ר הזקן אומר בתניא כך וכך, והרבי הרי"צ אמר כך וכך, ואז זה סותר אז כך וכך. זה סיפור צדיקים מאוד יפה. אז אם אתה קורא את התניא בתור סיפור צדיקים, שצדיק סיפר על עצמו. למשל, הרבה פעמים בהתוועדות הרב יצחק שואל 'מי הגיבור שלנו', כי הוא לוקח דמות ולוקח הרבה תורות שהכל מספר על הצדיק, אין אצלו הרבה הבדל בין הצדיק לבין התורות שלו. אז אם אתה תראה את התניא כסיפור של אדמו"ר הזקן על עצמו אתה תבין באמת את התניא יותר טוב אם תלמד אותו ככה²⁷.

[כל התורה זה ככה? בגמרא זה לא כל כך סיפור, יש פסקי הלכות] הרמב"ם והשו"ע כתובים הלכותיהלכות, אבל בגמ' הכל סיפורים. הוא אמר ככה, הוא אמר ככה... גם ברמב"ם, להגיד "הרמב"ם אמר ככה" זה לעשות מזה סיפור...

מה הוא בעצם אומר בשיעור? הוא לא אומר שלא יתעסקו באהבה ויראה בכלל, הוא רק מסביר מי אנחנו. אנחנו דור 'נשי', והמשמעות של זה היא שיש הרבה מודעות עצמית, וכיון שיש לנו הרבה מודעות, שאין ספק שיש יותר מודעות מפעם, בזה אין חידוש גדול, ביחס לכללות הציבור אפילו, ומקצוע הפסיכולוגיה יכול להעיד על זה בצורה פשוטה. אז יש המון מודעות, וזה שונה ממה שהיה פעם. וזה גורם לכך שאתה מכניס את האהבה ויראה לתוך השפלות. כי מודעות ושפלות הולך ביחד. אהבה ויראה שייכים לביטול, ל"נסתרות", ויש לך את זה מאוד קצת כשזה בלוע בתוך המודעות.

איך דורשים שפלות בדורנו?

עכשיו אני רוצה לקרוא את המכתב. לא יודע אם נקרא את הכל, אבל קודם כל אין ספק

²⁷ וראה באריכות בשיעור על הקדמת התניא מתשפ"ג.

מהקושיא – כי מי יודע אם התירוץ לא יהרוס לנו את ההנאה...?

שאהבה ויראה זה הרבה יותר גבוה משפלות, ואנחנו צריכים להיות בשפלות מצד אחד, וצריכה להיות לך גם מודעות בדיוק הפוכה, ששפלות הרבה יותר גבוהה מאהבה ויראה. שניהם בבת אחת צריכים להיות לך במודעות, אחרת יחסר לך. המודעות המתוקנת תחסר לך מאוד.

להכניס את האהבה והיראה לתוך השפלות

אני רוצה להתחיל מהחלק השני, הוא אומר בעצם בהתחלה אין לך אהבה ויראה ותפסיק לדמיין, ואתה קצת קורא את זה ומתבאס על זה, ואומר – מה, אין בכלל? אפשר להגיד שאין לי בכלל? אתה כתבת את זה בלשון עדינה, כי...

אני ישים עצמי עכשיו על הכיסא של הרב ואני ירשה לעצמי להתנגח בך... פעם הישיבה קיבלה מכתב מהרבי, היה מטען שהתפרץ על האוטובוס שנכנס לקבר יוסף, וכשנכנסו לישיבה אנשים התלבטו, ראו שמתחיל מטענים כבר, וחששו, ואז נכנס שניאור ליבמן הי"ד, הוא היה עם המפתחות של הישיבה, ובדיוק היה מונח אגרות קודש על השולחן שממש קרוב לדלת – הכי קרוב לדלת. הוא פותח את הדלת, ואומר "מה הרבי רוצה להגיד לנו"? פתח את האגרות קודש, ובטח כולם פה יודעים שהוא היה שואג שאגות עצומות, והקירות העבים היו רועדים, אז "מה הרבי רוצה להגיד לנו"? כולם עומדים ככה המומים, ויצא ה' תמוז, אותו יום, והוא קורא: 'במ"ש שרוצה לעזוב את המקום בטענות כאלה וכאלה, לא באמת זו הסיבה אלא רק בגלל שהוא מפחד, ואת האמת הוא מסתיר, ואיך יעלה על דעתו לברוח, כתוב ולא ימס את לבב אחיו כלבבו שעובר על לאו שכתוב בתורה, ועוד שכתוב שהתורה מגנא ומצלא'...

אז התלמיד היקר רצה לכתוב על משהו, אני טוען ככה, אולי הוא יכחיש אחר כך ומסתמא

אני רוצה להגיד שהוא רוצה שיהיה מונח לך ככה מול הפרצוף. לא שיהיה לך מונח רק שאהבה ויראה זה קשה ושפלות זה פשוט, אלא שיהיה לך מונח ששפלות יותר קשה מאהבה ויראה. ואנחנו עושים משהו יותר קשה. אז צריך לחשוב מה הוא רוצה. אם אנחנו עושים משהו קשה, אז יוצא שאהבה ויראה אנחנו לא יכולים לעשות כי אנחנו צריכים לעשות משהו קשה. בדרורות הקודמים יכלו לעשות משהו קל, אבל היום אי אפשר לעשות, ולכן אנחנו נאלצים לעשות דברים קשים מאוד, כי אנו במדרגה הרבה יותר גבוהה מהדרורות הקודמים. הם לא נזקקו לעבודה כל כך קשה, הם יכלו לעשות עבודה קלה – וזה הסתדר להם. אנחנו, שאנו בדרור 'מבין', אנו לא יכולים להתעסק בעבודות כל כך קלות, אנו צריכים עבודה הרבה יותר קשה.

לבנות על המילה "מודעות"

כל זה היה חלק מליהנות מהקושיא. עכשיו ננסה לתרץ: עוד הפעם אני רוצה לבנות על המילה מודעות, שזה נראה לי חשוב פה. הספר הראשון שהרב יצחק התחיל לכתוב בצורה של הנגשה פופולרית (הספרים הראשונים שכתב הם עם פחות הנגשה אלא יותר לפגוש את איפה שהוא מטייל. והספרים שיצאו אחר כך רובם ספרים עם הרבה הנגשה, שגם לא הוא כתב אותם בעצמו) הוא הספר מודעות טבעית, ולכן המילה מודעות מאוד חשובה פה.

ההנגשה היא בעצם להגיד שאני רוצה לדבר על המודעות שלך, לדרון על המודעות הזו, ואז יש מודעות אלקית, מודעות עצמית ומודעות טבעית. וכשיש לך הרבה מודעות בעצם הוא רוצה להגיד שצריכה להיות לך מודעות עכשיו לכך

יהיה צורך, אבל בינתיים כך אני טוען... רצית להגיד שאני מרגיש לפעמים אהבה ויראה, ואיך הוא אומר ככה? ככה אני טוען, אתה יכול להכחיש...

הרב יצחק רוצה להגיד לך שאין לך אהבה ויראה, ואתה מרגיש שהוא לא משכנע אותך, שהרי יש לך אהבה ויראה. אז הוא אומר אבל יש שפלות, בסדר יש לך קצת אהבה ויראה, אבל אז מה? זה כלום, שפלות זה הרבה יותר קשה! מה שאני רוצה להגיד הוא שהכל בשביל שיהיה לך שפלות, הכל בשביל השפלות. בהתחלה בשביל השפלות הוא אומר שאין לך אהבה ויראה באמת. ואז הוא חושב שאתה לא תשתכנע עד הסוף, אלא תחשוב שיש לך אהבה ויראה לפחות קצת. אז הוא אומר שאז מה שיש לך אהבה ויראה? העיקר זה השפלות.

אני רוצה להגיד שהוא בעצם רוצה לא להגיד שלא יהיה לך אהבה ויראה, אלא הוא רוצה להכניס את האהבה ויראה לתוך השפלות. זה מה שחשוב לו. כלומר, אם אני יגיד את זה עוד פעם במילים שאמרנו קודם, מאוד חשוב לו להכניס את האהבה ויראה לתוך המודעות, שזה לענייננו שפלות. ולכן הוא אומר בעצם אין לך אהבה ויראה, שכן מודעות זו לא אהבה ויראה. אולי יבוא איזה איציק שפירא שצריך לרדת גם עליו⁷² – לא מספיק רק על האחיין... והוא יגיד לך שבתוך המודעות יש קצת אהבה ויראה, כי בסוף מתחבא שמה משהו... אז גם את זה הוא רוצה להכניס לתוך השפלות. זה העבודה, שכל האהבה ויראה תיכנס לתוך השפלות.

הרב יצחק רוצה להגיד שהדור שלנו הוא דור שיש בו המון מודעות, ולכן כל הדברים נכנסים לתוך המודעות. וכאשר אתה מדבר על מודעות אתה בעצם צריך לדבר על שפלות. המודעות העצמית היא השפלות. מודעות אלקית זה ביטול,

אהבה ויראה, והמודעות העצמית היא השפלות. ולכן יש פה המון מודעות עצמית. וכאשר אתה מבין שיש לך מודעות עצמית אתה מבין שאתה צריך לעסוק בשפלות. כי אתה אישה, למה הבאתי את המשל של מראה? כי מי מסתכל במראה? האישה. ואנחנו היום דור של נשים...

[בסוף כשאני לומד תניא ומאמרים, אני צריך לשים לב שיש את הביטול ואני מחפש אותו?] כן, ושבעצם זה שאני מחפש אותו אני הורס את זה. בכל אופן זה קיים, אני לא רוצה להגיד שזה לא קיים.

פוסקים כמו ר' אהרון מסטראשלה

אצלי התשובה של הרב לתלמיד נקשרה למה שאחרי שמחת תורה (השנה) הרב יצחק דיבר על זה שעוסקים יותר מידי בקונטרס ההתפעלות ו'נהלך ברגש'. זה משעשע איך הוא אמר את זה: הוא יכול היה לכתוב שנהלך ברגש הוא פירוש עם הרבה סיגים וממילא הרבה גסות ביחס לקונטרס ההתפעלות, ואדמו"ר האמצעי לא אוהב את הפירוש הזה. ואז הייתי יוצא גרוע והוא היה יוצא נקי... אבל מה הוא עושה? הוא לקח אותי לאדמו"ר האמצעי והוא עם ר' אהרון מסטראשלה... [אולי הוא לא רואה את הדברים ככה] בסדר, ברור שהוא יודע שהוא יותר גדול ממני, הוא ריאלי, הוא לא טיפש. אבל מאוד מעניין לראות איך הוא הציג את הדברים. בסוף הוא יוצא מזורז, כל השנים הוא מדגיש את החשיבות של קונטרס ההתפעלות, לא אני המצאתי את זה, הוא בעצמו אומר את זה בהקדמה של נהלך ברגש. שצריך ללמוד הרבה הרבה הרבה. אבל מיד התחיל הביקורת על נהלך ברגש, שלא מספיק כתוב על בראכנייט. אני רק בא להגיד שכשהוא רוצה עוד יותר הוא אומר שאנו

⁷² ראה בגיליון הקודם (לך לך, מס' 21) בהקדמת השיעור על פרק בעבודת ה'?

איתאל כותב שהרב אמר זאת "באהבה ושמחה שנכתב". למה? אני חושב שהוא ראה המון שפלות בתוך המאמר הזה, והוא נהנה... ככה אני חושב. אז הוא אמר למה שרק הוא יהיה בשפלות? גם אני רוצה. אז הוא כתב את זה... אפשר לחשוב שהוא כתב מעמדה של משהו ש'מבין' בעבודה, והוא כותב למי שלא 'מבין' בעבודה. אבל הוא עובד הפוך, הוא בא לסדר את השפלות שלו.

נגיד בצורה הכי מצחיקה, במודעות: הוא החליט לעשות תחרות עם התלמיד מי יותר בשפלות. הוא אמר – 'הלך לו יפה, מאמר יפה, אני חייב לעקוף אותו'. למה אני אומר את זה ככה? כי אני רוצה להגיד שזה במודעות. הוא מסתכל, באמת זה 'כאבי בטן', זה לא מאמר של עבודה אלא של שפלות, ואני גם רוצה להיות בשפלות. לכן הוא כותב ככה. אני חושב שזה תחרות והוא רצה לנצח בתחרות – אני אומר את זה הכי במודעות, הכי מעצבן את החסידים... אז אני מרגיש שזה המון מודעות והמון שפלות.

אתה יכול להגיד שזה בלי מודעות, ואני נהנה להגיד שזה עם מודעות. מודעות הכוונה שאני שם לב – איפה אני פה בתוך העסק. מודעות זו מודעות עצמית. אתה, בגלל שאתה חסיד שלו, ואתה חושב שהוא צדיק, אתה מעדיף לחשוב שזו עבודה של ביטול. ואני חושב שבגלל שאני באמת מאמין למה שהוא כותב, אני רואה את זה כעבודה של שפלות. אמרתי את זה הכי גס שיש: הוא עשה תחרות עם התלמיד מי יותר בשפלות. אתה אין לך כח, אתה מעדיף לחשוב שהוא צדיק, ותוכל להישען עליו, ולהגיד – אני חסיד של צדיק. והוא כל פעם שיש איזה אחד כזה שיושב עליו הוא מעיף אותו... ככה הוא עושה את התחרות.

כשאני מסתכל אני מנסה לחשוב באמת לא מה הוא אמר אלא איפה הוא באמת היה מונח

פוסקים כמו ר' אהרן מסטראשלה. איפה התחבא כל השנים הפסיקה כמו ר' אהרן מסטראשלה? לאיפה זה נעלם? היה ויכוחים בישיבה, שבהם אני הייתי בצד ה'טוב' של העסק, איך פתאום נהייתי בצד ה'גרוע' ואלה שהתוכחו איתו פתאום הפכו להיות בצד הטוב?... הכל חלק מהשעשוע. מהשעשועים העצמיים.

ליהנות לשבור את המשחק

[מה משעשע בלהגיד שני דברים הפוכים לגמרי?] את הרב יצחק זה מאוד משעשע, כמו "והלוחות מעשה אלקים המה" (שמות לב טז), שחלק מהשעשוע זה גם לדעת לשבור את המשחק. זה גם חלק מהשעשוע. לשבור את הלוחות, ר' אייזיק מסביר, דיברנו על זה, משל מאוד חשוב אצלי, בכתובה שלי על כל מיני עניינים אני בונה עליו, שילד נהנה לשחק ונהנה לשבור את המשחק. הוא נהנה לשחק, ואחרי זה הוא גם נהנה להגיד אני לא חייב לשחק, אני לא מחויב למשחק. גם הרב יצחק נהנה להגיד שהוא לא מחויב. בסוף הוא רוצה להגיד שהכל יהיה קשור לקב"ה, אצל הקב"ה הכל שעשועים, אין משהו מקובע, ולכן כשאתה לומד חסידות גם תהיה ככה, "לא לקבוע מסמרות".

[הרב יצחק באמת חושב שצריך לעבוד היום כמו ר' אהרן מסטראשלה?] בטח. בדורנו כל התפעלות תהיה חיצונית, כי היא תהיה עם מודעות. ממילא כל מה שנשאר לנו זה רק ר' אהרן מסטראשלה. כי אם אתה תהיה בצד בראבנאקייט אתה תהיה בייאוש ותיפול לגמרי, אבל אם תגיד שצריך לישון טוב ולאכול טוב ולהיות באהבה ויראה טובה, ולהיות בהתלהבות גדולה, ובמסירות נפש – אז הכל מצוין.

הרב יצחק עושה תחרות עם התלמיד...

למה אני מסביר ככה?

שיש לו קצת אהבה ויראה, ושהוא באמת רוצה לעבוד עבודה פנימית, והוא מרגיש שהוא לא יודע איך, והוא רוצה להבין את הרב. איך הרב יצחק הצליח לראות במאמר הזה כזו גסות וכזו גאווה? אני מסתכל על זה ואומר – 'כליל המעלות', 'כליל השפלות', כל כך הרבה חן ושפלות במאמר הזה. והרב יצחק מסתכל ואומר – התלמיד הזה גאותן שבגאותנים! נמצא בישיבה שלי ולא למד פרק בעבודת ה'! עד איפה הגאווה שלו מגיעה? ועוד כתב זאת בחוברת שמתפרסמת לכולם. אני מראה כמה אפשר להסתכל על המאמר של התלמיד הפוך לגמרי.

הרב יצחק מבקר את עצמו?

עכשיו אני יקשה קושיא אחרת, הרב יצחק אומר תמיד שצריך עם עין ימין להסתכל על הטוב של השני, ועם עין שמאל על הביקורת על עצמית¹⁷. ואני מסתכל על זה ואומר – הוא הצליח במשימה...? לא יודע... מה התירוץ לזה? אם הוא חושב שהתלמיד הוא חלק ממנו, אז הוא מסתכל עליו בעין שמאל. אם הוא חושב שזה מישהו אחר – הוא מסתכל עליו בעין ימין. מה אני רוצה להגיד? שלמה הוא מסתכל בכזו עין שמאל? בגלל ההתקשרות הטובה שיש, בגלל שהוא חושב שיקבלו באהבה ושמחה, בגלל שהוא חושב שבאמת יתקדמו, אז הוא כותב ביקורת. כלומר הוא קורא את כל השפלות שיש במאמר, והוא אומר – זה לא שפלות, צריך עוד יותר. לזה אני קורא תחרות.

הרב יצחק אומר: אם היה לו יותר שפלות הוא היה מבין, היה לו תירוץ. הוא לא היה מתקשה. איך אני יודע? יש תורה בבכעש"ט (כתר שם טוב א),

בשפיץ? אז ככה אני מרגיש את זה, כמו שאני מתאר, שהוא הרגיש שהתלמיד ניצח אותו בתחרות. אני אומר את זה הכי גס שיש כדי לעצבן אתכם...

אני חושב שבאמת אתה יכול להסתכל על מה שהוא אומר כאילו זה עכשיו דרך בעבודת ה', ואז בסוף יהיה את כל הקושיות שאתה אומר – איך הוא אמר פעם ככה ופעם ככה, ואז יהיו תירוצים, אבל כל התירוצים האלו לא לגמרי מכוונים לדעתו. וכשאני אומר את זה, אני מרגיש שאני הכי מכוון לדעתו. כך אני הרבה יותר מרגיש מה הוא בא להגיד לי מאשר אם אני מסביר לי לפי כל מיני תירוצים.

אני אומר בצורה בוטה, כי אני רוצה שיהיה ברור. אם אני אומר שהוא התחרה עם התלמיד על השפלות, אני אומר שהוא היה עם המון מודעות למה שהוא עשה, ושמה הוא היה מונח. ואז אני מרגיש שזה ממש קונה אותי, אני מרגיש הכי חזק איך מה שהוא אומר ומה שהוא רוצה ממני מתחברים טוב. אבל אם אני מתחיל לתרץ כל מיני תירוצים – זה לא טוב.

[למה לחשוב שזה היה תחרות?] אתה מסכים איתי שאפשר להסתכל על המאמר של התלמיד ולחשוב בדיוק הפוך מהמסקנה פה? אתה חושב שהוא קרא את המאמר והגיע למסקנה שלתלמיד אין שפלות. אני חושב שהוא קרא אחרת לגמרי. למה? אני יגיד לך את זה לאט לאט. אני קורא את זה, ואומר – וואלה, מאמר ממש יפה. יבוא מישהו ויגיד לי – איך זה יפה? הוא חולק על הרב יצחק, סתם בחור בישיבה מעז ככה לכתוב נגד ראש הראשים?! ... אני מסתכל ואומר – לא יודע, יש בזה המון חן איך שזה כתוב ובכאב לב עמוק וברצון כנה, ותחושה של שפלות, שאני גם מרגיש

¹⁷ עיין באמרי שפר לר"א אבולעפיה חלק המאמרים מאמר ג'; שער ב.

ולא הייתי אומר את התחרות, אז לא הייתם מבינים מה אני אומר.

[מה שמזרז שבתחרות יש ניצחון, אז זה תחרות בלי ניצחון] כאשר אתה אומר שבתחרות יש ניצחון זה כולל שני דברים: א, שהמכתב של הרב יותר בשפלות מהמאמר של התלמיד, ולכן באמת הוא ניצח. אבל יש עוד משהו, כתוב שלעתיד לבוא לא יהיה תחרות. בניצחון הוא דורך על מישהו, ופה הוא דורך בצורה כזו שהוא גם דרך וגם כאילו לא קרה כלום. לא נדרכת למרות שהוא דרך, או נדרכת למרות שהוא לא דרך. איך שאתה רוצה להסתכל על זה. אפשר להסתכל ככה, ואפשר להסתכל ככה.

[למה להשתמש במושג של תחרות?] גם כלפי עצמי, לא רק כלפיכם. כאשר אני אומר תחרות, הוא רצה לעשות תחרות עם התלמיד, אני מרגיש שהבנתי מה הוא רצה. ואם אני מנסה להיות עדין ולשחק משחק, אני מרגיש שאת השפיץ חתכתי. אם אני אומר תחרות – אז אמרתי משהו מצחיק, משהו מוזר, לא כל כך פוליטיקליקורקט, בסדר, נכון, לא נורא. אבל אני מרגיש שאם אני אומר את זה גם מספיק תפסתי את הנקודה. בסדר, נראה לי שהרב יצחק לא כועס עלי, על זה שאני מדבר ככה. [נעביר לו את השיעור] אני לא מחביא... אנחנו גסים, אז צריכים להגיד את זה בגסות.

"הדבר אשר יקשה – מכם", בגלל הגאווה יש לכם קושיות. הוא הסתכל על המאמר הזה, אני אומר לכם איך אני חושב שהוא קרא – לדעתי הוא נהנה מאוד מאוד, "בשמחה שנכתב", ממש חשב גם על האהבה ויראה שיש לתלמיד וגם על השפלות שיש לתלמיד, היה מבסוט מאוד מאוד מאוד. ואז הוא אומר – הגיע הזמן שגם יהיה שפלות קצת... ואז הוא אומר: לא רק זה, יש לו קושיות. ואם יש לו קושיא – אז "הדבר אשר יקשה – מכם", אז אם יש לו קושיא כנראה שיש לו גאווה. עכשיו הוא לוקח את המקום הזה, עושה עליו 'זום', עושה אותו הכי חשוב, ואומר שיש שפלות עוד יותר עמוקה מזה. אבל כשהוא עושה את זה, הוא עושה את זה עם מודעות מלאה. זה לא יוצא לו סתם...

[איך שתיארת עכשיו לא נשמע כמו תחרות] מה שאמרתי עכשיו לא נשמע כמו תחרות? אז כנראה לא אמרתי את זה מספיק תחרות. אמרתי את זה נפלא ומתוק ונחמד – אבל זה להגיד את זה כמו ביטול, וצריך להגיד כמו שפלות ולא כמו ביטול, להגיד יותר טוב.

שלב ביניים

יודע מה? עכשיו נעשה שלב ביניים: הוא קרא ונהנה, ואמר – הו, עכשיו אני יכול שיהיה לי סיפוק מעצמי שיש לי תלמידים שכתבו כזה מאמר. ואז הוא רוצה שיהיה לו סיפוק מעצמו, אז הוא מחפש איפה יכול להיות שפלות יותר עמוקה מזה, כדי שלא יסתפקו בשפלות כזו כדי לא להגיע לגאווה, ואז אתה נהיה יותר בשפלות. לזה אני קורא תחרות של שפלות.

[אז זה לא ממש תחרות עם התלמיד] אם זה ממש מפריע לכם – לא חייבים להגיד את זה ככה... למה אני מצד אחד אומר שאין לי בעיה לוותר על זה, ומצד שני אני שמח שאמרתי את זה? כי אם הייתי אומר את כל ההסבר שאמרתי עכשיו,

הוֹדָעוֹת וְעֶדְפוֹנִים

עלון מעמקים זקוק לך!

רוצה להיות נציג של העלון בישיבה או בבית הכנסת הקרוב?

צור איתנו קשר - 058-5277247 (עתי תור).

מדי יום ראשון מתקיים שיעור בחסידות (התחלנו מאמר פרק בעבודת ה') בבית הרב יצחק שפירא בשעה 21:30 בירושלים, רחוב הרב צבי יהודה 18, קומה 2 דירה 4.

בימי רביעי מתקיימים שיעורים בישיבת עוד יוסף חי ביצהר:
12:00 שיעור כללי במסכת כתובות; 15:15 שיעורים בספר התניא.
מוזמנים בשמחה!

**הציבור הרחב מוזמן לעונג שבת בביתו של הרב יצחק שפירא
בליל שבת בשעה 21:30**

לשמיעת שיעורים בקול הלשון 073-3718149.

לקבלת השיעורים השבועיים של הרב ניתן לפנות בדוא"ל אל
yosefperl@gmail.com.

למעוניינים נפתח פורום עיונים ודיונים בדברי הרב יצחק שפירא.
ניתן להירשם בדוא"ל ל-ataitor1@gmail.com.

בס"ד ספר חדש של הרב יצחק שפירא יוצא לאור - 'זה השער - ביאור לשער היחוד והאמונה'. הספר מתאר לנו הבנה בהירה מהי האמונה באחדות ה' על פי דברי אדמו"ר הזקן, על פיה כל המציאות כולה היא חלק בלתי נפרד מהקב"ה. על ידי הלימוד בספר, אנו יכולים ממש לראות בעיני רוחנו כיצד אנו והעולם כולו, לגמרי חלק מה' יתברך. לרכישה מוקדמת צור קשר - 058-5277247 (עתי תור).

